

Год. VI.
God.

ДУБРОВНИК, 15. октобра 1907.
DUBROVNIK, oktobra

Бр. 19.
Br.

ПОРУШЕНИ ЗЛАТНИ СНОВИ.

(Сличица из учитељског живота).

Ђуро Марић, надучитељ.

III.

Пустимо учитељицу и филозофа нека уживају своје младе дане, а вратимо се тихом сеоцету и нашем учу, да видимо, што се тамо ради.

Још даница није помолила лица, а наш се учо из лаког санка прене и преврне у својој постељи. Грдан уздах отме му се из груди. А како не би? Сањао је нешто управ страшна: клечи он пред учитељком и пружа јој обадвије руке, а она управ хоће да их прихвати, али се од једном појави елегантно одјевен момак, дохвати учитељку, која му се добровољно преда и на уча баци подругљив, смијешан поглед. Кад се овај елегантни младић окрену од уча, опази он да му страга вире стокраки, дуги, јеленски рогови и дуг, црн, космат реп, што му даје ђаволски изглед. Тада учо полети, да од ове сатане избави своју изабраницу, али стићи не може. Одједном се појави чета оружаних људи, претеку сатану, свежу га и отму му учитељку, али он уграби прилику, те јој једним рогом зададе у срце тежак ударац. Учо притече и хоће, да јој зацијели љуту рану, али ударац бијаше такав, да се помоћи није могло и учитељка склопи за увијек своје црне, сањалачке очи. Тада учо почне лити сузе, као јагоде грожђа, над њеним мртвим тијелом.

Тај је сан оставио такав упечаток у његовој души, да је он, онако буњеван, дохватио рубац да отаре сузе.

Пошто се учо сасвим растријезнио, увјерио се да је то био сам сан, али тако јак, да је потпуно уништио његово весело расположење.

Онако туробан и неизмјерно жалостан устане из постеље и отвори прозоре своје мрачне собице. Пред очима му се пружи красна панорама : камење, стабла, њиве и пашњаци покривени танким слојем залеђена снијега. Хладни повјетарац освјежи његово блиједо и намрштено лице, те оно доби руменији и озбиљнији изглед.

Одбаци учо своје свагдашње, уско, одијело, а из ормара извади златноткано народно одијело. Обуче као снијег бијеле, сукнене докољенице ; облачи широке гаће од црвене свите, златом ишарани џамадан ; златну зелену доламу и бијеле, сребрне токе. Опасује се свиленим пасом и кожним потпаском, за којим затурује свој свијетли револвер.

Његово озбиљно лице добије тим још озбиљнији и свечанији изглед, као да је кренуо да свети Косово. Не ће он јутрос тамо, јер још не свиће зора оне среће лијепе, за ком срца и у гробу стрепе, него иде у сватове свом нај отменијем пријатељу, првом сеоском газди.

Пошто је на главу натурао своју народну капу, узео „зоби“ за свој револвер, прикрене учо врата своје школе и нареди вијерном Кастору да је чува док дође учитељица, која ће данас поучавати оба разреда.

* * *

Сталним, одмјереним корацима упути се учо к једној повећој кући у селу, на којој се вије црвено-плаво-бијели барјак. Кад се попримакао кући свог пријатеља, чује како женски гласови парају ваздух и како извијају ону познату строфу сватовца :

„Одби се бисер грана од Јоргована
И млада Миле од рода свога“

а њима одговарају јаки, мушки тенори :

„Када мајка сина жени,
Свак се томе весели
А наш Крсто највише.“

Кад је учо стигао пред врата младожење, опали револвер да јави свој долазак. Гости се у кући ускомешаше, а домаћин гологлав притрчи му на сусрет. Учо се с њим поздрави обичним поздравом : „Сретно, честито, дуговјечно“, ижљуби се са осталим и сједне на мјесто, које му уступише. Него сјећења нема, јер „коме је путовати, није му дремовати“, вели старојко, добри и мршави старац.

Пошто су се сватови zaloжили мрвицом слаткиша, комадићем печења и пршута, попили по чашицу, и женске их закитише сватовском китом, упутише се. Женске тада почну ону познату отпратницу :

„Збогом поша' првијенче,
На путу ти добра срећа!
Ко ти хтио наудити
Не дао му Бог.“

и тако ређају барјактару, старом свату, куму дјеверима и војводи, а пустосватима би, али се одмакоше, те морадоше прекинути.

Ставимо се у њихов положај, па поглепајмо сватове. Дуга једноповорка креће се достојанствено лаганим одмјереним кораком. Пред свима је првијенац, младожењин ујак ; за њим барјактар, који поносно маше српским барјаком ; за овим озбиљно корача стари сват, који је глава свима ; за њим златни кум са прикумком ; па два дјевера млада, брат и блиски сродник младожење ; за овима учо са херцеговачким карегом, као старјешине пустосвата, а за свима војвода (зет младожењин), који носи о рамену чутуру пуну вина, здравицу којом ће жедна напојити друга и погостити пролазнике. Сви су сватови једнако одјевени : широко, народно, златом ишарано одијело. Често се чују повици „весело, куме!“ „весело, ћевори!“ а не ријетко пјевач „из гласа“ запјева :

На путу им добра срећа била“,

иза чега ваздух проламају револверски меци. Кад наљегу покрај чије куће, изнесу им здравицу, сватови захвале напијалицом и мецима из пушака.

Наши се свати јутрос уморити не ће, јер је младожења у близини нашао себи сапутника живота. Кад се примакоше невјестиној кући, војвода потрчи, да муштулук ухвати и са домаћицом измијени здравице. Пошто се к сватовима повратио, дјевојачку здравицу даде првијенцу, а овај окуси и пружа даље. Тада другарице невјестине почну пјевати :

„Добро доша', првијенче,
Нека ти је част :
Међу браћом и дружином
Вазда поштен глас!“

Сватови улазе у кућу, гдје их чека припремљена софра, за којом сједи стари сват, првијенац и војвода од дома. За другом,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

мањом софром сједе два дјевера од дома, а међу њима млада, сва у бијело обучена са китом планинског цвијећа у руци. Дјевери од сватова приступају к њима и невјесту међу њима на мјесте, да тим покажу своју моћ и силу.

Стари сват повиче : „Златни куме, виђи младу куму!“ а овај скочи, јави се младој и на прст јој натиче прстен, што га је он купио.

Настојници, домаћинови гости, трче око сватова, приносе јело и пиће а ови озбиљно узимљу, поздрављају домаћину, младој кући и пријатељима, а богме и нагињу подобро, па Бог зна што би било да старојко не повиче : „Домаћине, дај дјетету добру ријеч да се крећемо!“ Домаћин сузним очима дохвати сомун и здравицу, што му пружа десни дјевер, па благосивље своје дијете. За њим то исто учини и домаћица, а дјевер испије остатак пића из чаше и тргне је себи у џеп за успомену.

Пошто је домаћин дао дарове : сваком свату по махраму, старјешинама по двије, стари сват повиче : „На ноге сватови !“, а дјевојке запјевају, а они као вукови устају, ређају се, поздрављају са онима, који остају и истим редом одлазе к цркви мало веселији него ли су дошли, јер међу њима је млада, па замишљају да су они хајдучи а она вила. Није им се чудити, јер то би рекао сваки, ко је читао о заточницима српске слободе, а прије не видио српских сватова.

На путу их пролазници поздрављају „Сретан лов!“ а млада и сватови добацују им наранче и слаткише. Дјеца се грабе, задиркују војводу, пјевају сватовима и поздрављају их. Тако то иде, док се не дође цркви, а онда се сватови уозбиље и очекују младожењу, који скоро долази, праћен од својих пријатеља, који нијесу имали мјеста у сватове.

Млада је ту, младожења исто, кум је с њима, а ево и попа, па не треба чекати. Поп се обуче и почне обред вјенчања. Учо са својим другом одговара, и срце му се од милине топи, кад погледа свог искреног пријатеља, здрава и стасита момка, како стоји прама својој сапутници, која више сличи нагоркињи вили, него ли створу, који се родио и одгојио у овој долини суза и јада. Тада учо промисли, хоће ли он икад бити у положају свог пријатеља, којему сваку срећу и добро жели. Кад је читао Апостол, нагласи оне узвишене ријечи св. Павла : „Мужије, да

љубите својеја жени јакоже себе самаго возљубит а жена да бо-
јатса својега мужа, ашче муж же глава жени, јакоже Христос
глава цркви — и остовосјет оца својега и матер своју и при-
ближисја мужу својему и бити два плот во једино“ — и учу
тада, као никада прије, сину пред очима слика данашњег
доба, кад се муж боји жене своје, а она за уздарје другога љуби
и остави мужа својега и здружи се са оцем туђе дјеце.

Пјевач пјева, пушка пуца, момци кликћу, као да се небеса
проламају. Ево их и близу младожењине куће, а тада прикумак
узме здравицу од војводе, протрчи напријед, да муштулук ухвати
и здравице измијени. Младожењину здравицу даде првијенцу,
овај наздрави, окуси и даје напријед. Тада се зачује снажно и
умилно пјевање : и из снажних груди наших једрих планинака
извијају се познате строфе :

„Добро дошо, првијенче,
Срећо весела,
И донио сваку срећу
Са том господом!“

На кућним вратима младу дочека младожењина мајка, пружа
јој пладањ са житом, а она то прихваћа, нешто проговара, пре-
баца жито преко главе, отурује од себе пладањ, а мајка је за-
лаже шећером, да буде слатка и мека и додаје јој мушко дијете,
које она прихваћа и с њим у кућу улази. Дјевери тада с младом
посиједају за мањом, а сватови за већом софром, срчу по ка-
пљицу, заложу се и очекују „погузијеље“ који ће доћи младој
у посјет.

Одједном се зачује грактање пушака, а војвода погузијеља
улази у кућу за муштулук и здравице, а иза тога и остало ње-
гово друштво, сједају до својих другова : старојко до старојка, дјевери
до дјевера, војвода до војводе, а првијенац до првијенца. Пошто су
се изљубили, за здравље упитали, по чашицу сркнули, старојко ће:
„Дај, домаћине, да се иза оволиког труда окријепимо, ако смо
барем толико заслужили“. Домаћин весео, од радости поскакује
и одговара : „Даћу, и више сте заслужили, али ће вам то Бог
накнадити — ја не могу“ и наређује млаћим, да донесу јело и
пиће. Млаћи трче, нанијети не могу — та Срби нијесу нај гори
барем у апетиту! Кад престане звекет убојног оружја : вилица и
ножева — домаћин дарива погузијеље махрамама, а дјевојке пјевају :

„Уз трпезу, низ трпезу, вино црвено :
Пијте вино, гости наши, није вода то,
Него вино кротошија које премеће :
Претнуће златног кума, све је мене страх.
Пригни свате, мили брате, да те видимо !

Момачка се лица зажарила, дубоким басом пјевају :

„Пада листак наранче
Посред чаше јуначке,
Да је знала наранча
Да је чаша јуначка,
Врхом би се повила,
Па би чашу попила.
И око и чело
Све ти, млада весело, весело !

и не би никад ни прекинули да старојка погузијеља не повиче :
„Кратки данци, а дуги конаци : вријеме је, браћо, путовати.“
Одједном наста журба : погузијељи крећу ; а сватови их прате до
врата ; љубе се, поздрављају и растављају. Ту је и млада, па и
она се с њима грли и љуби, а младожења гледа, хоће ли за-
плакати, а она не ће, јер да је мислила плакати, не би овамо
ни долазила.

Pripovijetka o djevojci bez ruka u našoj literaturi.

Frano Kulišić. — Dubrovnik.

— 2 —

Sjem ove versije nalazi se kod Vuka još jedna, a to je *Careva kći ovca* (kao № 28. u istoj zbirci).

Ovu pripovijetku saopćuje Vuk ovako: »Imaše nekakav car ženu koju preko načina milovaše. Oni od svoga srca nemadjahu ništa drugo do jednu jedinicu šćer, koja već bješe prispjela za udaju. Ova carica razboli se i kad vidi da ne će ostati, nego da će umrijeti, zazove muža cara, i suze roneći, na četiri oka reče mu: „Evo se približila posljednja ura moje čaše, i ja ću umrijeti pride no treći kokoti zapoju, i ja znam da se ti ne možeš proći da se ne ženiš, i bila ti sreća! i prosto ti bilo od Boga i od mene grešnice! ali tako ti ovoga i onoga svijeta, čuj me i poslušaj me što ću ti reći: evo ti prsten, i koju devojkicu nadeš i isprosiš, nemoj je vjenčati ako joj ovi prsten ne uzide dobro na prvi prst desne ruke, i zaklinjem te po tripud od neba do zemlje, da onu devojkicu sebe vjenčaš mjesto mene kojoj pristane najljepše na ruku, a ako me ne poslušаш, sve što radio i o čemu se Bogu molio sve ti uzalud i naopako obršilo, i od tebe ne ostalo traga.“ Car joj se obeća i zakune da ne će vjenčati nikakve devojkice ako joj dobro ne uzide oni prsten i ako je ne bi našao, da se ne će ni oženiti. Carica mu na to odgovori: „Naći ćeš je, samo ne prestupi kletve da te ljuta zmija ne uvjede“, i tek što ovo izreče, izda nu. Car po smrti ženinoj pošlje slugu po onome gradu da obiduju sve devojkice hoće li kojoj oni prsten dobro ići, ali kad u gradu ne nadoše, posla ih po bijelome svijetu da traže eda bi se po sreći koja našla, ali sve zaludu. Sluge se vrnuše nakom toliko sile vremena i kažu caru da u svijetu devojkice ne nadoše kojoj ne bi ili prevelik ili preuzak ovi prsten. Car se na čudu nade šta će kako li će: htio bi se ženiti, a devojkice nema, htio bi

kletvu prestupiti, ali ne smije od straha da ga ne postigne, i onako uzmučen u mislima, baci oni prsten, te će će? nego odskoči s doline te njegovoj istoj šćeri na skut, a ona videći zlatni i lijepi prsten, uzme ga te stavi na prvi prst od desne ruke, i pružajući ruku put svoga oca reče mu: „Vidi tata kako mi lijepo stoji“. Kad vide car, onесвјесну od čuda, i za cijelo po dana razabрати se nije mogao, dok njegova šćer u to skoči i kao da ga rukama potkrijepi i zagrli, počne od žalosti na njim plakati, dok se na jedan put osvijesti i reče šćeri: „Ti si moja žena, tako je zar Bóg osudio, i ti ćeš biti carica mjesto svoje pokojne matere.“ Šćer mu se stane čuditi šta zbori, i kao za luda i nesvјесna čoeка cijенiti ga, ali nakom dugoga prepiranja vide već da nije kud kamo, te ona šta će, da je otac ne vjenča i da pas pasu kao prikazаније ne казује, naumi da ubije sama sebe, te tako i učini: uzme očin hanđar te njime sama sebe usred srca. Otac pošto vide poruči za bajalicu te mu ona reče: „Evo ti svirala, pak joj nad glavom sviri od žraka do mraka, i oživljeće ti“. Car tako i učini i teke stane zvjukati okolo mrtve šćeri, ona sjede, a otac je zagrli i odmah naredi da se sjutradan pripravi što treba za svadbu. Kad šćer ovo dočuje, uzme očinu sablju te sama sebe lijevu ruku osiječe, a desnu u ognju izgori. U jutru sluge pripravlјaju svadbu, a jedan od njih dokaže caru kako mu je vidio šćer bez ruka. Otac joj poteče i kad je vidi, opet brže bolje za bajalicu, te mu ona da nekakve trave, i teke joj ručne pateljke namaza, iznikoše ruke kakve su i bile. Car ondar stavi šćer pod stražu da ne bi opet što od svoga života sama sebi učinila, te tako ne mogući već ništa, šetajući se tamo amo kroz kamaru ugleda negđe u nekakvome čošku od kuće nekakav štap vas od suhoga zlata, na kojemu piše krvavijem slovima: „ne tiči me“. Ona se začudi šta to može biti, prihvati štap u ruke, i tek što ga počе prevrtati preko prsta od ruke, u oni isti čas ona se prometnu oveca, i počе kroz kuću blejati. Kad videše sluge, svi se od straha i od čuda prepadoše i pobjegoše казујуći caru, dok i sam car vide, i brže bolje opet за bajalicu, a ova mu одговори да lijeka незна никакoga, nego да druge bajalice dobavlја. Car po tom hođaše na mnoge bajalice, ali mu svaka одговори да tome lijeka незна i tako ne mogući

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

šćeri svoje povratiti, više se ne oženi. Po tom je oveca sveder uz cara skakutala i blejala, a on je njivio i gojio kao svoje dijete, i kad car umre, u oni dan umre i oveca.«

Ove dvije verzije u glavnom su među sobom mnogo slične. U jednoj i drugoj je glavni predmet djevojka koja je nepravедно proganjana, koja trpi i pati, a u tom naj veću krivicu nosi maćeha, koja mrzi iz dna duše svoju pastorku.¹ U Zloj maćehi dobra djevojka omražena je od svoje maćehе, koja je, kad joj muž ode u vojsku, dade ubiti i kao dokaz izvršenja opake joj namisli želi maćeha „njezine dvije ruke odsječene do iza šaka i srce da joj donesu“, dočim u drugim pripovijetkama ove vrste ima da sama djevojka siječe svoje ruke. Tako pripovijetka „Careva kći oveca“ ima i taj pasus, da djevojka dolazi do toga da sebi „lijevu ruku osiječe, a desnu u ognju izgori“, pa neka je to bio drugi pokušaj da se otme očevoj odluci da je vjenča. Ova je verzija puno ljepša i potpunija radi svojih motiva koji su karakterističniji od onih u prvoj. Prsten po kom će car udovac poznati svoju sudenicu, rodoskrvna ljubav oca prema kćeri, kćerino otimanje, siječenje ruka, te daljni razvitak ganjanja i kraj, sve su lijepi motivi puni karakteristika koliko za samu ovu pripovijetku toliko i u pogledu narodnog shvatanja i raznijeh tonova.

Prije nego bacimo pogled na ovu pripovijetku u opšte u

¹ G. Marcel Kušar u knjizi „Narodne pripovijesti mitične“ (U Zadru, 1907.) iznoseći neke narodne pripovijetke i ispredno ih tumačeći sa mitologijom, pri „Pepeljuzi“ ovako kaže: „Među različitim oblicima, što Zora uzimlje u pričama našeg i drugih indoevropskih naroda, jest i onaj pastorkе (Pepeljuge), koju progoni zla maćehа (Noć), ali je od nje najzad oslobodi carev sin (Sunce), koji se onda s njom oženi. Ovo značenje Pepeljuge, jasnije nego iz ove gatke, izbija iz jedne druge naše o Pepeljuzi („zla maćehа“ u Vukovoj zbirci), u kojoj se govori za tu mučenicu, da je „blaga kao andeo, dobra kao kruh, lijepa kao vila od gore, visoka kao jela, a tanka kao šibika, rumena kao jabuka a u lieu bijela kao gorski lijer.“ „U jutro u prosvitanje“ po naredbi bezdušne joj majke obje su joj ruke odsječene, ali osakaćena djevojka vida se ognjem i konjima: tri dlake repne od triju konja, pošto izgore, dat će joj prah, kojim će se izliječiti i dobiti ruke od suhoga zlata.“ (v. str. 23-24.) Kako se vidi iz podvučenih riječi Kušar izvodi postanje Pepeljuge od Zore.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILFRS

stranim literaturama, iznijećemo dva tipa njezina, nek se odmah ima općenitiji pogled.¹

Prvi bi tip bio ovaki : Neki car ili kralj, iza smrti svoje žene, hoće da vjenča svoju kćer, a to ili zato što hoće da izvrši zavjet dat carici ili što se zaljubi u svoju kćer. Kći ne pristaje na to, odsiječe sebi ruku da bi izbjegla očevu volju (ili joj odsijeku ruke za kaznu; negdje je ovo siječenje ruka dočnije, a negdje ga ni nema). Otac ljut otjera je (ili ona sama pobjegne) u šumu, planinu ili pustinju, ili na more (u kovčegu, barci bez vesala itd.). Ona dođe u drugu kraljevinu (vojvodinu, kneževinu, grafovinu) gdje je neki kralj, (vojvoda itd.) ili njegov sin nađe, zavoli, uzme, obično protiv volje svoje matere. Taj kralj otide negdje bilo u rat ili gdje na put, a ona u to rodi. Kralju jave vesele vijesti, ali majka opije knjigonošu i podmetne mu drugo pismo gdje stoji da mu je žena rodila kakva psa ili sl. Kralj odgovara da ga se sačeka do povratka, ali mati i tada mijenja pismo, po kom bi kralj tobože naredio da ubiju kraljicu skupa sa sinom ili da ih spale. Kraljicu spase od smrti, jer spale drugu mjesto nje, te je skupa s djetetom pošalju negdje po moru ili u planinu. Luta tamo amo dok ne prispije u neki sveti grad, npr. Rim, pa je prime i kakvom molitvom, milošću božijom povrate joj ruke. Kralj se vrati, sazna za sve, ubije mater i ode da traži ženu; nađe je, i živi s njom kao i prije.²

Drugi se tip u nekoliko razlikuje od prvoga. On je bez rodoskrvne ljubavi oca prema kćeri. Razlike su ove : Djevojka ne ide iz kuće zbog očeve ljubavi, nego sa maćehine mržnje; maćeha je mrzi, jer je ljepša od nje i kad je otac nenazočan naređuje maćeha slugama da je ubiju i da joj za dokaz donesu djevojčine ruke odsječene. I uvijek dalje u pripovijeci djevojku goni samo maćeha. Sporedne bi razlike bile te, da se izmjena pisama događa samo jedan put, što djevojku

¹ Ova dva tipa iznosimo po prof. Pavli Popoviću, koji je taku razdiobu učinio po Hermanu Suchier-u. Tok pripovjedanja obiju tipova navodimo po već prije pomenutoj Popovićevoj knjizi.

² Ima nekoliko djela iz srednjeg vijeka ovake sadržine, među koje spada i francuska *Manekine*, roman iz XIII. vijeka i talijanska *Historia della Regina Oliva*.

otjeraju u šumu, a ne na more, a primi je neki pustinjač; povrati joj ruke bogorodica itd. Zajedničko je dakle u obim tipovima: ganjanje iz kuće, siječenje ruka, vjenčanje sa mladićem visoka roda, rođenje u muževnoj nenazočnosti, promjena pisama, ponovno ganjanje, veselo viđenje s mužem i spoznanje.

Ovaj drugi tip ima talijanska i grčka literatura,¹ pa i narodna raznih naroda.

Kako smo mogli po izloženim tipovima vidjeti, pripovijetka o djevojci bez ruka spada u društvo onih mnogobrojnih srednjovjekovnih pripovijedaka o progonjenoj djevojci, kao što su npr. o Genovevi, legenda o sv. Guljelmi, kraljici ugarskoj, o Hildegardi, istorija Hirlande, pripovijesti o Grizeldi iz Boccaccia, o Krešenciji, Kasiji carici i slično, pa o drugim mučenicama i djevojkama i ženama.²

Da se zaustavimo na sv. Olivi i sl.³ Ove pripovijetke, koje su više manje zajedničke, a ne specijalne pojedinih naroda, nijesu postojale samo kao take, nego su se u mnogo čemu mijenjale, pokazivale se i kao pripovijetke i kao narodne pjesme, a k tomu su bile više puta predmetom romana, kao npr. francuska *Manekine*, a čak su i bile dramatisovane. U talijanskoj literaturi postoji *Rappresentazione di Santa Uliva*, *Rappresentazione di Stella* i dr.⁴

¹ *Miraculi de la gloriosa verzene Maria*, Vincenza, 1475. kao XI. čudo, a grčko je: Βιβλίον ὑραιότατον καλούμενον Ἑμπαρτωλίων σωτηρία od Monaha Agapija, štamp. u Mlecima 1641; u III. dijelu su čudesa bogorodičina: Ἐκ τῶν ὑπερφυῶν Θαυμάτων τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, XI. čudo pripovijetka o djevojci bez ruka.

² Legende su se osobito prednošću bavile životom bogorodičnim i mučenica hrišćanstva. Od ogromna broja zbiraka glasovita je *Legenda aurea* od genoveškog nadbiskupa Jakoba de Voragine, koji je umro negdje 1298-9. Uz *Passional* iz XIII. v. naj veća je zbirka Bollandista „*Acta Sanctorum*.“ Bollandiste su jezuitsko društvo, suradnici i izdavači zbiraka o svecima kat. crkve *Acta sanctorum*, 1643-1794, (Antwerpen, Bruselj i Torgelov). Prvi suradnik bio je Johan Bolland (r. 1596-1665) i po njem nose ime.

³ Crkva slavi 9 Sv. Oliva: na 3. februara, 5. marta, 2 maja, 3. juna i 10. juna, 17. marta, i dvije na 21. oktobra, a deveta se slavi u Engleskoj u Suffolk-u, gdje je jedna njezina crkvice sagrađena na njezinu želju.

⁴ v. A. D'Ancona: *Sacre rappresentazioni dei secoli XIV, XV, e XVI*. Firenze, 1872. Ima ovijeh izdanja o sv. Ulivi: *La Rappresentazione di santa*

Oliva je — kako kaže Ancona — fantastična ženska pojava delikatno ocrtana kao i Genoveva, Krešencija i dr., gdje vidiš zadovoljno i mirno oko naših pradjedova, pošto se nagledalo i namotriilo fizonomija junakinja, čarovnica, nevjernih vjerenica i svih onih, koje su sa sebe smetle skoro i ime i slatki i nježni pojam žene. Doživljaji Olivini nemaju u stvari ništa istorična; sve je plod pjesničke fantazije narodne i nagomilanje romantičkih elemenata. Sam događaj imao je različne versije po raznijem mjestima, mješao se i dolazio u doticaj sa drugim sličnim pripovijetkama, pa je primio u sebe jednovrsnih epizoda, koje su se lako složile sa prvobitnom pričom.¹

Djevojka bez ruka bila je veoma poznata po Italiji, a osobito, kako Ancona kaže, u Toskani. Ona se otimlje očevoj volji neprirodna vjenčanja, bježi i vuče se po svijetu stojeći tako na nišanu sudbine; postala kraljicom radi puničine mržnje opet je prisiljena da trpi i pati, dok je napokon višnji ne združi mužem neutješnim što je bješe izgubio, a to sve radi njezinih kreposti.

Uliva. In Fiorenza appresso alle Badia. MDLXVIII. — Tada: In Firenze appresso Giouanni Baleni. 1585. — Opet, 1589. — Firenze, appresso Andrea Pocanzana. 1602. — U Sieni. — Firenze, Matteo Galassi 1580, — Firenze, alle scale di Badia 1606, — Firenze, 1607. — itd. Posljednje izdanje prije Anconina je u Pisi, kod braće Nistri, 1863. odakle se je sami Ancona — kako on sam veli — mnogo poslužio za svoje bilješke.

¹ Od prof. Wesselowskog izdata je *La figlia del re di Dacia*, legenda u prozi.

Istoria de la regina Oliva, Opusculè écrit en octaves, Molini, Opette bibl. n. 333. Drugo jedno izdanje nosi ime Iv. And. Valvassore detto Guadagnino.

Istoria piacevole della regina Oliva e come suo Padre la voleva per moiere e come lei se taio le mane et come lei le apresento a suo padre et quando il padre le vite rimase tutto sbigotito e poi la fece portare in el deserto per farla occidere et lor per compassione del suo pregare la lassorno stare in nel deserto e come la fo trovata da uno re et de molte altre gran fortune che ge intravegnete da poi, e tu lectore che legerai che narverai grandissimo a piacere. — Venetia, Sessa.

Vita, patimenti et innocenza della Regina Oliva, figliuola di Giuliano imperatore e moglie del re di Castiglia. — Fiorenza, kod Stella.

(nastaviće se).

ИСТОРИЧКЕ УСПОМЕНЕ

о сердарима, пуковницима и сопрантендентима

витезовима Синобадима. * * * * *

(наставак)

Љубомир Нер. Влацић.

2. ЈОВАН.

а) Живот и дјела.

Угледајући се у примјер својих предака још као младић, у обрану вјере Христове и паћеничкога народа свога, у служби Републике, Јован отпочео је нај прије у околици Задра војевати противу Турака. Гонећи и прогонећи Турке преко граница млаћан допаде ропства, у којему је дуго времена остао, претрпјевши свакојаке муке од бијесних зулумчара.

Мазут паша (Аказула?) са силном војском из Лијевна сишао бијаше на Грахово, да освети претрпјели пораз код Гламоча, Јован први навали на Турке, посјекавши множину њих, извојева побједу и предоби богата плијена. Проведитор Моћениго за толику храброст, а и намјером, да га побуди на нова јуначка дјела, одређује Јовану мјесечно два дуката уз обећање, да ће му повисити плату, ако новим доказима вјерности и храбрости буде заслужио већу награду.

Показавши мало након тога особито јунаштво при освајању Карина 1684, поменути проведитор одлуком 1/7 1684. поклони Јовану кућу¹ и пољице у Карину, што је некад била својина Турчина Диздаревића.

Г. 1685. млетачки војвода, потоње проведитор далматински, Корнар, с војском удари на Сињ. Јован са својим храбрим крајшницима притече му у помоћ, кад је од ове нај виша нужда била, и Сињ тада буде освојен. Корнар признавајући многе труде и јуначка дјела Јованова на корист Републике, од којих онима

¹ Развалине куле и данас се могу видјети.

код Сиња он исти (Корнар) бијаше очевидац, дарива Јовану у награду — хотећи тим прославити дарезљивост Републике, која је очекивала од Јованове вјерности и срчаности све обилнијих плодова — зидину у Новиграду, да на истој подигне кућу.

Г. 1688. Јован учествовао је са Завишом (*il terrore dei Morlacchi*), братом Стојана Јанковића, у опсади Книна. Освојивши ову тврђаву, кроз кратко вријеме изгна Турке из цијеле Крајине Книпске. Г. 1690. освојивши Звониград,¹ бијаше именован заповједником чета домобранаца и истодобно и гувернером ново освојене тврђаве.

Проведитор Молин декретом 20./9. 1691. одређује Јована, који је у обилној мјери показао способност своју и војничку и управничку у Звониграду, сердаром,¹ поглавицом и управитељем Книнске Крајине, насељене мноштвом нових поданика, са платом од 20 дуката на мјесец. Дужност Јованова била је: да управља народом; да га држи у дисциплини, потчињености и послуху; да га учи оружју, како би — кад би затребало држави — био спреман за бој и да непрестано јача у њему вјерност и послушност према дужду.

Одлуком проведитора далмат. од 24/6 1691. капетаном народне војске у Звониграду — на мјесто Јована — би постављен брат његов Филип, барјактар исте чете са платом, коју је Јован уживао.

Јован, поставши гувернером Книнским, продужи своју борбу противу Турака, дочекујући њихова продирања и узнемирујући их и преко граница на њиховим имањима. Република Млетачка у доказ свога признања награђивала је Јована — после свакога сретнога ратничкога успјеха — богатим даровима у кућама, земљама, титулама, почастима и т. д. Одлуком 1/12 1691. генер. проведитор Молин дарива му код Булина Моста 60 (*camprì*) ораница и виноград Турчина Ази Куртовића и у тврђави книнској кућу са стајом и башчом Турчина Азије Онковића; декретом 12/1 1692. ген. пров. Долфин поклања му у исгој тврђави: двије зидине Турчина Курспахића, да на истима сагради куће; декр. 26/6 1692. исти проведитор уступа Јовану: кућу, авлију, башчу и зи-

¹ У Лици више ријеке и села Зрмање, десетак километара од далматинске меће.

дину, што се налажаху уз куће његове у граду; допушта му одлуку 1/8 исте год., да на ријеци Бутижници постави три кола млинска; декр. 4/11 1692. дарива му у Модринама, селу код цркве св. Петра, уз кулу Турчина Алемина: кућу, која је некада била својина Турчина Модре, сродника Јованова и сувише канапâ (самри) 60, које су преци Јованови обрађивали под Турчином; декр. 13/1 1693. повисује му мјесечну плату на 25. дуката, обзиром на Јованову изврсну службу, труд и трошкове и растрканост Книнске Крајине, која је изложена непријатељској граници, због чега је морао држати виши број коња за обрану од непријатељских нападаја и узнемиривања; декр. 3/10 1693. уступа проведитор сердару Јовану канапâ 100, „нове тековине“ у Зрмањи, назване „Пашина Бара“ (Почазбина), што је некад припадало Турчину Кенан-паши, а касније паши Атлагићу и најпослије декр. 21/3 1694. проведитор поклони Јовану: зидину и авлију у читлуку код Врлике су 50 канапâ необрађене земље.

Представком 22/11 1695. поменути Долфин извјешћује Дужда како су се Турци од Лијевна спремали да нападну на далматинску границу, а он предвидјевши њихову провалу, да им осујети намјеру, бјеше наредио пуковнику Канаети-у да се примакне граници и да сузбије Турке. Овај напао је Турке у ноћи помоћу сопраинтендента дрнишког Завореа и Синобада, гувернера Морлака Книнске Крајине, који су први приметили битку и храброшћу се одликовали.¹ Морлаци — вели проведитор — упалили су сву варош, гдје је била сабрана велика количина хране, зоби и сијена (пйће); присилили Турке са пашом у погибелњи бијег; посјекли 80 глава, заробивши множину Турака, од којих су неки послани на галије. А пошто је већи дио становника потучен, има наде,

¹ „I pred njima tri mlada serdara,
Jankovića od Ravna Kotara,
Od Drniša Nakića Matija,
I od Knina serdar Sinobada.
Otiđoše u zemlju Carevu,
Porobiše njegovu Državu.
Livno ravno, Duvno i Županjac,
Ramu lijepu, Kupres i Gorance.
Mnogo oni roblje zarobiše
I junačkih glava posjekoše,

Dovedoše i rāju Carevu,
Proslaviše krunu Principovu.
Sve junaka mladih vitezova
Devet stotin' kano sokolova
Silenoga Cara ostaviše
Ter Cetinu ravnu naseliše,
Koji često u četu igjahu
Sela robe, glave osjecahu
I pred njima sivi sokolovi
Vučkovići mladi vitezovi.“

да граница млетачка не ће бити даље узнемирована. Долфин на послијетку предлаже, да Заворео и Синобад буду награђени.

Сенат Млетачки узео је у претрес извјешће проведиторово, те је Дужду поднио приједлог, да обдари достојанством кавалијерства св. Марка Јована Синобада, који се је храбро одликовао у послиједњем боју са Турцима код Лијевна. Дужд усваја приједлог. Сенат извјешћује под 10/12 1605. проведитора, да је одликовао : пуковника Канаети-а : колајном златном и медаљом од 300 дуката вриједности ; управитеља и главног надгледника дрнишкога Завореа : доживотном платом од мјесечних 20 дуката, а Јована Синобада, управитеља Морлака Книнске Крајине : достојанством витеза св. Марка. Жеља је Сената, да те награде побуде сву тројицу на све то боље и савјесније службовање у свима државним потребама.

Дужд Силвестар Валијер врху тог именованња издаје 30/1 1696. свој дукал, којим — поменувши како је Сенат у знак државне захвалности предложио, да буде именован витезом св. Марка Јован Синобад, који је више пута, кроз више времена и на разне начине посвједочио своју вјерност и срчаност, особито јуначким дјелима код Сиња, Зулута и Лијевна, по којим је жива ухватио Турчина ратоборнога Муанема (Мекрема ?) — одобрава приједлог Сената, те именује и проглашује гувернера Јована : витезом св. Марка, овлашћујући истога, да као такав може носити одијело, сабљу, мамузе од злата и остале знакове са свим предностима, властима, слободама и превластима, што као почасти припадају витезу. За такова има бити свугдје припознат, ради чега Дужд потписује дукал власторучно, потврђујући га печатом на трајну успомену потомству.

Колајна, медаља, кавалијерства св. Марка, којом је Јован одликован, била је од сухога злата и вриједила је 300 дуката.

POLJICA * * *

Povjesni osvrt o stotoj
obljetnici njihova pada.

(nastavak)

Ivan Pivčević.

GLAVA V.

Nutrnje stanje Poljica.

I. Naziv.

Poljica su dobila svoje ime od malih, okruglastih i škrapastih poljaca, kojih je tuda sva sila.

Ona su još za narodnih kraljeva bila hrvatska župa, koju su utemeljila braća Krešimir, Tješimir i Elem.

Starješina ili upravitelj župe zvao se župan.

Po izumru narodnih kraljeva Hrvati su priznali ugarske vladare za svoje kraljeve, koji tako postadoše i ugarski i hrvatski kraljevi. Poljičani su i tada još svoju zemlju nazivali župom, a svoga upravitelja županom. Latinjani su nazivali hrvatske župane *comes* i *conte*, a to se prevelo na hrvatski *knez*, pa, ne zna se kako, i sami poljički župani poprimili to ime i stali se nazivati knezom. Tako se dogodilo, da se i Poljica stala nazivati *kneževina* ili *knežija* to jest zemlja, kojom upravlja knez, kako se i zemlja, kojom upravlja kralj, nazivala kraljevinom ili kraljevstvom.

Kada su Poljičani god. 1444. priznali zaštitu mletačku, Mlečići su tada stali nazivati Poljica i drugim imenima kao: *comunità*,¹ *università*¹ i *provincia*. S vremenom su i sami Poljičani poprimili te nazive, pa su *comunità* i *università* preveli na hrvatski *općina*, a *provincia* ostavili neprevedeno i pisali *provincija* i *provincia*.

¹ To je bilo kao reći općina. Taj su naslov davali Mlečići kadgod i dubrovačkoj republici, ma i da je u njoj bilo i druge *komunitati* kao Mijetske. Ur.

Nego sa svim tim raznim imenima, kojima se stranim uplivom okrštavala njihova domovina, Poljičani nijesu ipak nikad zaboravili svoga starog hrvatskog naziva *župe*, i njim su se najviše služili. Kadikad su dapače, ali sasvim rijetko, Poljičani svoju domovinu nazivali i združenim imenom „općina župa“.

Po padu Poljica stadoše ih neki nazivati još i *republika* ili *skupnovlada*, ali ti nazivi nijesu bili poznati Poljičanima, dok su se još sami sobom upravljali.

II. Stanovništvo.

Stanovnici Poljica dijelili su se na više razreda. Bilo ih plemića, pučana, kmetova ili kmetića, vlaha ili vlašića te napokon sužanja ili robova.

1. Plemići. Njih je bilo od dvije vrste.

Kako se vidjelo u povijesti, Poljica su za više vremena bila državno ili krunsko dobro, a to sve dok se tu ne nastanila braća Tješimir, Krešimir i Elem, pa njihovi potomci ne utemeljili novu hrvatsku župu. Svi su oni bili plemići, a prozvali se *didići*. Didići znači baštinik ili nasljednik, to jest onaj koji je naslijegjivao ili baštiniio imanje od svoga oca i djeda. Oni su se tako prozvali za razliku onih stanovnika, koji su prije njihova dolaska obragjivali one vladareve zemlje, ali nijesu bili njihovi gospodari i vlasnici. Didići zvali su se još i *Miroslavići*, jer se ona tri brata doselila u Poljica po smrti hrvatskoga kralja Miroslava, pa ih se dapače u kasnija vremena i držalo njegovim sinovima. Oni su se napokon još zvali i *plemići* ili *gospoda bosanska*, jer se doseleli iz Bosne, ali su se tako prozvali tek poslije god. 1358. a to za razliku od one druge vrste plemića, što su bili potomci Jurja Rajčića i Jurja Dražojevića, koji se spomenute godine doseliše iz Hrvatske s onkraj Velebita, koja je onda bila dio kraljevstva ugarskoga, pa se zato i oni nazivali *plemići ugarski* ili *ugričići*, te napokon i drugim imenom *vlastela* ili *vlastelići*.

2. *Pučani* su bili slobodni ali neplemeniti seljani ili seljaci, to jest oni ljudi, što su isprvice obragjivali vladareva dobra, a kasnije bilo darovštinom ili kupnjom ili na drugi koji

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

način postali vlasnici onih zemalja, što su obragjivali. Kako su uopće u Hrvatskoj, pa tako napose i u Poljicima, sami plemići imali pravo obnašati državne časti, tako ti pučani nijesu nikad mogli doći ma bilo do koje časti u upravi Poljičâ.

3. *Kmetovi* ili *kmetići* bili su oni ljudi, koji nijesu imali svojih vlastitih zemalja, nego su obragjivali tugje, a gospodar bi im za to davao stan i hranu.

4. *Vlasi* ili *vlašići*. Hrvati su zvali vlasima one potomke Rimljana, koji su se ispred Avara, kada opustošiše ove krajeve, bili posakrivali po gorama i tu se bavili stočarstvom da uzmognu preživjeti. Njih je bila sva sila po gorama Bosne. Otole su se u četrnaestom vijeku stali razilaziti po obližnjim mjestima, pa kada su se primakli i Poljicima, Poljičani su stvorili zakon, da nijedan vlah ne smije stanovati u Poljicima, nego samo ako bi ga koji plemić htio uzdržati na svomu i o svomu.

5. *Sužnji* ili *robovi* bili su zarobljenici ratni. Oni su se mogli otkupiti i povratiti svojim kućama.

III. Ustav.

Hrvatsko kraljevstvo dijelilo se na više župa. I župe opet dijelile se u podžupe, a podžupe u satnije.

Poljička je župa bila podijeljena u tri podžupe i u dvanaest satnija.

Na upravi župe bio župan, a tako isto na upravi podžupa i satnija bili podžupani i satnici.

Kao što su župani bili savjetnici i pomogači hrvatskoga kralja, tako su opet podžupani i satnici bili pomogači svoga župana. Uza nje bio i jedan zakleti pristav, koji je imao činiti da se izvrše njihove zapovijedi. — Župani bili su vijećnici i savjetnici kraljevi na općim skupštinama svega naroda, kada se imalo pretresati o stvarima cijeloga kraljevstva i kada se stvarali zakoni, a drukčije hrvatski kraljevi imali su i drugo vijeće, koje se sastojalo iz tako zvanih dvorskih dostojanstvenika, koji su pomagali i savjetovali svoga kralja u presugjivanju parnica i manjih državnih poslova.

Hrvati su god. 1102. na glavu ugarskih kraljeva stavili i hrvatsku krunu, ali uz uvjet da imaju upravljati Hrvatima po

njihovim starim zakonima i običajima. Oni se nijesu uvijek držali toga ugovora, a to je, uz neke druge prilike, nagnalo Poljičane da se počnu upravljati sami po sebi. Kada su se Poljičani na to odlučili, oni su uredili svoju župu po kalupu hrvatskoga kraljevstva. U Poljicima je tada od prilike župan postao ono što je bio hrvatski kralj i počeo se nazivati knez, a u kasnija doba i veliki knez. Ono što su bili dvorski dostojanstvenici, postala su sada tri podžupana, koji su se nazivali suci. Što su napokon u hrvatskom kraljevstvu bili župani, to su sada u Poljicima postali satnici, koji su se prozvali katunari ili mali knezovi. Uz kneza i tri suca bio je i jedan zakleti pristav, koji je imao raznositi njihove naredbe i zapovijedi.

Knez i tri suca stali su na upravi župe ili kneževine i sačinjavali su *poljički stô*, koji se u kasnija vremena po Mlečićima stao nazivati i *banka*.

I knez i suci i pristav ostajali su u službi samo jednu godinu, a birali su ih katunari ili mali knezovi, koje su opet birali kućni starješine njihova katuna ili sela, jer su i oni ostajali u službi samo godinu dana.

Mjesto, gdje su se katunari sastajali da biraju poljički stô, bilo je u Gatima pod Gracem na jednoj lijepoj ledini, što je tu bila.

Knez je mogao biti odabran izmeđju potomaka bilo kojega od trojice braće Tješimira, Krešimira i Elema, koji su utemeljili poljičku župu, a tako i pristav, dočim tri suca morala su biti po jedan iz svakoga plemena.

Tako je stvar, više manje, hodila sve do god. 1444., kada su Poljičani priznali mletačku zaštitu, pa se obvezali da će za svoga kneza birati jednoga spljetskog plemića, a drugo je ostalo sve pri staroj.

Poljičani su kasnije povrgli i taj običaj, pa su za svog kneza birali opet domaćega sina. Početkom šesnaestog vijeka zaprijetila je Poljicima i Spljetu velika pogibao od Turaka. Tada su Mlečići opet nagovorili Poljičane da biraju za kneza jednog spljetskog plemića, i oni su na to pristali u nadi da će ih Mlečići pomagati protiv Turaka, pa su tako u siječnju god. 1503. izabrali za kneza Augustina Maričića. Nu kako su Turci bili gospodari Krajine i Radobilje, pa mogli svakim trenom

provaliti u Poljica, izabrali su Poljičani i jednog zamjenika velikom knezu. On je morao biti Poljičanin i nazvali su ga vojvodom. On ih je, u slučaju turske provale, imao predvoditi u rat, dok bi iz Spljeta stigao knez i doveo možda sa sobom u pomoć mletačkih četa.

Malo nakon toga nastala je korenita promjena u poljičkom ustavu. Do sada su upravljali Poljicima samo *didići*, a sada se stali otimati za vladom i *ugričići*. Kako je prijetila pogibao od Turčina, da bude mira u domovini, *didići* su popustili i nagodili se.

Poljički stô imao se je odsele po toj nagodbi sastojati od kneza, vojvode i četiri *prokaratura*. Knezom je mogao postati ili *didić* ili *ugričić*, a vojvoda je morao biti *didić*, dočim od četvorice *prokaratura* dva su bila *didići*, a dva *ugričići*.

Kneza su i odsele kao i dosele birali jedino katunari ili mali knezovi, a kada bi se njihovi glasovi raspolovili, odlučivao je svojim glasom poljički izvanjski vikar, koji je bio duhovni glavar poljičkoga svećenstva. Katunari su morali suviše izabrati i dva *prokaratura* ali izmegju *ugričića*. *Ugričići* su naprot morali izabrati vojvodu i druga dva *prokaratura*, ali izmegju *didića*.

Taj se je izbor imao obaviti na dan sv. Jurja Mučenika, na 23. travnja, i svi ti ostajali su u časti do Jurjeva dođuće godine, kada su se mogli ili promijeniti ili opet potvrditi.

Uz taj poljički stô ili banku bio je i jedan pristav, koji je imao raznositi kneževe naredbe, a bio je i jedan kančelir, koji je imao pisati sve potrebne spise i isprave.

Ovaj novi ustav ostao je u životu sve do propasti Poljica.

Svi zakoni stvarali su se jedino na zboru, na koji bi se sastao poljički stô, dvanaest katunara, izvanjski vikar i više drugog svećenstva.

Knez nije bio nikakav gospodar Poljica, nego samo vrhovni upravitelj, koji bez dogovora poljičkog stola niti je mogao niti smio išta sam učiniti. On je dapače na Jurjevo mogao biti sugjen i osugjen, ako nije pravo i po zakonu poljičkomu upravljao.

Dubrovčani braća Đuro i Jakov (Armeno) Baglivi.*

(Kraj)

Piše Niko I. Gjivanović.

Datum smrti Vlaha Armena, oca naše braće, nije nam poznat. Ipak nagađajući možemo da ga približno odredimo. Vlaho je Armeno bio mrtav svakako prije 13. novembra 1670. god., jer ga je toga dneva Pavle žena Petra Mršice (Marsciza) spomenula kao već mrtva, a to je bilo prigodom jednog procesa, gdje je ona bila saslušana kao svjedokinja. (Rukopis arhiva dubrov. nadbiskupije „Monitoria 1676—1698.“). Da je pak Vlaho Armeno umr'o baš te godine a ne prije, to nam je opet jasno po tome, što u bilješci o rođenju mladeg mu sina Jakova (dneva 24/2 1670.) nalazimo ga zabilježena kao živa. Umr'o je dakle god. 1670. negdje među dnevima 24. februara i 13. novembra.

Je li Vlaho Armeno umr'o nakon svoje supruge Anice rod. Lupi, ni to ne znamo, ali to smijemo, mislimo, zaključiti iz podataka što slijede, uzevši, biva, u obzir okolnost, da u njima nema više govora o toj Vlahovoj supruzi.

Kad im je otac preminuo, bila su braća Đuro i Jakov Armeno posve malena: Đuru je moglo biti najviše 2 godine, a Jakovu nekoliko mjeseca. Što se je s njima tako malenim dogodilo, nalazimo zabilježeno stranom u nekim sitnicama, u izjavama svjedokâ polovicom god. 1673. za procesa dubrov. crkvene vlasti, o kome bješe riječ u I. dijelu ovog našeg sastavka, — a nadasve u oporuci brata Vlaha Armena, Jakova, koja je po njemu napisana na talijanskom jeziku 20/6 1677. sa priloškom od 21/8 1679., objavljena je dneva 5/9 1679., te se čuva u dubrov. državnom arhivu u rkp. knjizi „Testamenta Notariae Ragusinae 1673 —“.

Evo naj prvo podatka iz onog procesa. Pred samu smrt Vlaha Armena ponijela je Anica Mihova, svjedokinja u istome

* Vidi 17-ti br. „Srda“.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

procesu, djecu umirućeg Armena: Đura i Jakova u stan svećenika Andrije Lupi, koji je, kako prije spomenusmo, bio njihovoj majei u bližem rodu.

Iza toga se je za sirotnu ovu braću zauzeo stric im, Jakov Armeno. Koliko se je on za njih brinuo i što je za njih uradio, to nalazimo opisano u spomenutoj njegovoj oporuci i prilošku oporuke. Kad je taj Armeno pravio oporuku, imao je nešto dugova, ali i svoga imanja, kao: kuću sa vrtom, dućan, te $6\frac{1}{3}$ djelova („karatâ“) u jednom brodu¹; polovicu svega toga imanja ostavio je on oporučno svomu sinu Đuru „malomu“ i svojoj službenici Marici Petra Dragišića, iz Mikulića (sela u Konavlima), a drugu je polovinu ostavio svojim bratićima: braći Đuru i Jakovu Armeno. Tom prilikom spominje on, među ostalim, da se je za potonje, malene sirote, stao brinuti već od 18. oktobra god. 1670., našavši im dojkkinju, i starajući im se za hranu, odijelo, školovanje i ostalo („balia, vitto, vestito, e scola et altro“); veli jošte, da je za njih dosta potrošio, a da je u ime ostavštine njihovih roditelja utjerao malo što („poche bagatelle“).

Pišući on tu oporuku ima biti znao, da ima ljudi, te ga ne drže za savjesna u odhranjivanju i odgajanju pomenute siročadi, pa je zato, mislimo, nakon gornje perijode zabilježio u svoju obranu, a i samopohvalom, karakteristične ove riječi: „.....perciò no(n) voglio che nessuno stia in dubio che io l'ho aggravato; volesse Jddio che tutti li zij, ò zie fossero così timorosi di Dio, e pietosi alli poveri orfanelli come io p(er)che hò dato buon esempio à molti se lo vogliono pigliare p(er)che di subito ho abbracciato q(ue)sti poveri orfanelli con una carità, e pietà Christiana che Jddio lo sà senza nessun interesse;“ („zato ne ću da niko sumnja, da sam ih ja opteretio; da bi Bog dao, da svi stričevi ili strine budu bogobojažni i milosrdni prema siromašnoj siročadi kao ja; ja sam dao mnogim dobar primjer, ako samo hoće, da ga prime, jer sam odmah prigrlio ove siromašne malene sirote, iz ljubavi i kršćanskog milosrđa, i to, Bog me zna, bez ikakve mi koristi;.....“).

¹ Vrijednost broda dijelila se sved u 24 karata; svaki karat ovećeg broda vrijedio je onda nekoliko stotina dukata ili škuda.

Za ovoga dobrotvora braće Armenâ čini se da Appendini ne zna, jer spominje, kako vidjesmo, samo jednu ženu siromašnu ali plemenita srca, koja da se je za njih zauzela, uzela ih, biva, k sebi, hranila ih, odgojila ih, te ih dala i u školu Isusovcima. Sličnu vijest nalazimo i kod oca Serafina Crijevića (Cerva).¹ Jesu li vijesti ovih dubrovačkih povjesničara ispravne? A da se nije, možda, ta ženska siromašna osoba stala misliti za sirote Armene tek po smrti strica im, Jakova Armena? U jesnom slučaju, da nije, možda, to bila Marica Dragišić, sluskinja starog Jakova Armena? — To su sve pitanja još neriješena.

Na kraju ovog sastavka vrijedi istaknuti i ove male vijesti, što se nalaze u arhivu dubrov. nadbiskupije u rkp. knjizi „Liber confirmatorum de 1668.“ — Na 7. maja god. 1682. dubrovački je nadbiskup Petar Torres krizmao u Dubrovniku Đura Armena Vlahova („Giorgi di Biagio“), a godinu kasnije (god. 1683.) na 6. juna Jakova Armena Vlahova („Jacobus Blasij Armeni“), brata prije pomenutog Đura, a i Đura Armena Jakovljeva („Georgius Jacobi Armeni“), Đura, biva, „maloga“, stričevića spomenutoj braći. Prema poznatim nam podacima bilo je Đuru Armenu Vlahovu dneva 7/5 1682. oko 13 god. i 8 mj.; ne stoji, dakle, ni ona Appendinova tvrdnja,² da je taj mladi Dubrovčanin otišao u Lecce k obitelji Baglivi tek navršivši svoju 12-tu godinu („poco più di 12 anni“), već je najmanje, što se može uzeti, da je onada bio u svojoj 14-toj godini, navršivši svoje 13^{1/2} godinâ.

¹ rk. „Bibliotheca Ragusina“, tom. II. u biografiji Đura Baglivija.

² Appendini: Not. ist. crit.; tom. II. str. 35.

SLIKAR VLAHO BUKOVAC.

(Kraj)

Piše A. Vučetić.

II.

Kad smo posmatrali našeg Bukovca kao portretistu, red nam je sad da ističući njegov pravac u slikarstvu kažemo o njemu nešto i kao slikaru komponisti. Već iz njegovih portreta jako izbija živoća i prirodnost boje, lakoća u kretnji i živa istina cjeline, bez ikakvog šablonskog pravila ili manijerizma. Ova vrlina navada posmatrača njegovih slika da ih u svojoj pameti isporedi s onim kukavnim proizvodima tako zvanih *secesionista*, gdje je primljeno sve samo ne ono što je istinito, gdje se dakle vidi u prvom redu nepravilnost nacerta nakaženih i isušenih tjelesa u zelenoj mrtvačkoj boji, gdje se pojavljuju prećerane i neizvjesne forme i nemoguće crte, koje se samo za loše karikature mogu upotrebiti, gdje se proljeva ljubica i modriilo na sve strane, tako da ti se zavrti mozak kao pjaneu, ili gdje neizvjesnost boja ostavlja predmete u gustoj magli.

Pravo je imao car njemački Vilim, kad je korio ovaku umjetnost, koja se raskotila kao zla trava između Nijemaca, ma i da kadgod „zabumbiža“¹ na svoj način, kao tu skoro, kad je ono u Vestfaliji kazao da će „njemački narod biti granitni blok, na kojemu će gospodin Bog dalje graditi kulturni napredak“. Pravo je imao on što je korio, i pravo ima svak ko osuđuje taku umjetnost; ali pravo nemađu oni što ovake nakeze, ovo umjetničko, da tako rečem, neznanje zovu *secesijom*.

Prava je secesija (= iseljavanje) nešto drugo, nešto dobro. Prvu su secesiju u političko-društvenom životu, ne u slikarstvu, učinili rimski plebejci, kad se, ne mogući dalje podnositi formule patrijeiske nepravde iseliše iz Rima na Sveto brdo, da se ne

¹ Dubrovačka pučka kovanica, koja bi bukvalno značila: baciti bumbu; ali figurativno znači: kazati nešto pretjerano.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

vrate u nepravdu, nego da izvojuju jednakost svih Rimljana, kako su ih bili stvorili bogovi rimski i sama priroda. Prvu secesiju u srpskom jeziku učinio je naš neumrli Vuk, kad je, osuđujući dotadanji način pisanja nakažen formulom staroslavenskog manijerizma, ostavio staru književnu kulu i iselio se sa srpskim jezikom u prirodu postavljajući načelo: Piši kako govoriš, i tim postao ocem novog srpskog jezika.

Tako je i prava secesija u slikarstvu; ona ostavlja svaki manijerizam mode i formule i strogo se drži upečatka prirode u dotičnom času, kako je vidi čovječje oko; jer, da istinu kažemo, kad se držimo formole, to nije više umjetnost, pošto ni cigla dva lista u prirodi jednaka nema, da ih možeš jednom frmulom prikazati; tako i sve živo i neživo o ovom svijetu ima svoju prirodnu formulu po sebi i u svijetlu, u kojemu se nahode, te sva pisana djela, u kojim neki učitelji davaju naputke za slikanje na primjer mesa, draperije i ostalo, postaju smiješna djela pred očima umjetnika, koji motri prirodu u svaki čas dana drukčiju.

Veliki Rafael bješe secesionista, jer se ocijepio od svog učitelja i tako postao mnogo većim umjetnikom; a oni koji su otišli njegovim putem, te ga naj bliže podražavali, imitovali, i dobili onda zato dosta slave, nijesu uprav njegovim tragom stupali, a nijesu niti svojim okom gledali, niti se svojim umom vladali, tako da je Rafael ostao Rafael, a od njegovih imitatora nema ni traga.

Što o Rafaelu, može se reći i o Tizianu, o Paolo Veronese i o Coreggio i mnogim ostalim, da je svaki hodio svojim putem, svojim okom i svojom dušom.

Današnja pak secesija ide dalje; ona je tražila da zbaci sa sebe ovaj jaram od formule baš od ovih nebrojenih imitatora, tako zvanih akademičara, koji su na svrhu bili sklopili sve pod formulu. Današnji secesioniste vide samo jedan izlaz, kroz koji umjetnost može još da napreduje, to jest da se odmetne sasvim od starinske mode i priljubi goloj prirodi u cijeloj njenoj neizmjereno bogatoj promjenivosti efekata svjetlosti i sjene a osobito pak boje. Slavni stari meštari dotjerali su nacrt do take usavršenosti, da zato su još sved slavni i veliki, ali pod uticajem ondašnje mode i načina slikanja omogućije da smioni današnji

secesioniste, i ako se sa naj dubljem poštovanjem njima klanjaju, učine briljantan napredak sa bojom. Taki je i naš Bukovac. On je već u Parizu okrenuo leđa akademiji, združio se s ondašnjim pravim secesionistima, te i danas se cijeni takim, kako nam je sam priznao razgovarajući o ovom pitanju.

* * *

Kad imamo da kažemo štogod o Bukovcu kao o slikaru komponisti, treba da istaknemo da su krasotice, lijepe i vesele žene, one koje sved poticahu uzlet mladog slikara dragosti, gracija i posmjeha, koje su izlazile žive iz njegove mastilovke odvajajući sved bilo čarom ubavosti, bilo intelektualnim izrazom. Njegovih lijepih djevojaka, njegovih sjajnih dama ima već toliko, da mogu naseliti cio Olimp. Pravom je bilo opaženo da goloća njegovih krasnih stvorova naslikanih nema ništa prostačko, ništa bludno, tako da ima naglosti prečiste, neockvrnjene, kao bludnosti odjevene.

Napomenućemo između premnogih slika izloženih u Parizu, lijepe slike: „L'aurore mourant dans les bras des jour“, „Patricija“, „La Fleur“, „Bouton de rose“, „Les Monténégrines se rendant au marché“. Ova izvrsna slika darovana je dalmatinskomu zemaljskomu odboru u Zadru; pak „La femme „Putifar“, „Le puit qui parle“, „Toilette d'une Athenienne“, „Confusion“, „La grande soeur“, „La jeune mere“, „Le nid“, „Tireuse de Cartes“, „Les oiseaux de mer“, „La baignade“, „Loin du pays“, „Le papillion“, „Le trois amis“, „La lettre du fiancé“, „Le resains mier“, „Une Greque“, „Deux soeurs“, „Au jeune age“, „Le passage difficile“ i toliko drugih, od kojih se veći dio nalazi u Engleskoj.

Mamljiva je slika izložena također u Parizu „Mlada ropkinja“, koja se sada nalazi u Engleskoj, a 1884. g. nabavio je prometnik Vicars Brothers Englez, koji je izloži u salonu određujući šelin ulaznine za posjetioce, a poslije je Samson Fox kupi za dvadeset i četiri tisuće kruna. Preljipe su također slike „Crnogorka au rendes-vous“, „La Confidance“, „Traktari“, „Konavoka“, „Ribari Dalmatinski“, „Andromeda“; ove dvije posljednje nalaze se sada u Peru.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Poglavite su još ove njegove slike: „Isus prijatelj male-nijeh“, „Femme Putifar“, već napomenuta, u Londonu, „La blanche esclave“, u Harrogate Yorksire, „Dubravka“, u Budimpeštu, „Živio kralj“, „Sabor srpski“, u Zagrebu, „Abel“, „Zadnji sunčani traci“, „Sunce na Zapadu“, u Mlecima, „Moje Gnjiezdo“, u Pragu, „Adam i Eva“, u Liverpulu, „Nebeski Duhovi“, „Študija“, „Ormar buduće slave“, u Sofiji u knjaza Ferdinanda, „Na balkonu“, u modernoj galeriji u Pragu, „Puno Ljeto“; ova je posljednja u modernoj galeriji u Beču, „Novi-narka“ u Engleskoj.

U Mlecima vidjelo se također 1898. g. u zbirci stranih slikara, gdje su bile izložene njihove slike, lijepa kompozicija „San Gundulića“ (galerija Strossmayerova u Zagrebu), koja je privlačila pažnju onih koji traže pjesničke sižete (predmete) i sentimentalne ekspresije.

Naj veća je slika Bukovčeva kao i naj ljepša kompozicija siparije (zastor) zagrebačkog teatra i zove se „Glorifikacija hrvatske književnosti“.

On ima okrom toga vrlo lijepih slika, koje još nijesu pro-date, a neke su bile skoro na londonskoj izložbi: „Dante“, „Raj“, „Pakao“, „Purgatorije“, „Roman“, „Sretna majka“, „Dolce far niente“, „Katalog“, „Divan“, „Ivan Krstitelj u pu-stinji“, „Klytia“, Notturmo“, „Ljeto“, „Voda“, „Hlad“, „Sama“, „Kupanje“.

U Pragu izradio je novih slika: „Divan“, „Naranče“, „Sunce“, „Početnica“, „Nebeski duhovi“, „Portret Jelice“, „Na balkonu“, već naspomenutu, „Buduće slave“ i „Ormar“. Ova posljednja slika sadrži njegov portret i portret svih njegovih učenika zajedno, koje on voli kao svoju djecu i ljubezno ih i ustrpljivo uči da napreduju velikim korakom u umjetnosti, o čemu se publika uvjerila pri izložbi njihovih radnja, a i mi prigodom lanjskog boravljenja u Dubrovniku učenika mu iz Bosne, Švrakića.

Bukovac htjede ostaviti spomenka i u svom zavičaju sli-kom „Sveti grob“ u crkvi sv. Nikole i slikama na zastavama iste crkve i crkve Gospe od Snijega i ugodnu i znatnu sliku „Društvo Epidaur u Karnevalu“ u Cavtatu.

I u Dubrovniku naslikao je plafon Bondina teatra.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ne upuštamo se u pitanje procijenjivanje njegovih kompozicija, jer smo samo hoćeli istaknuti njegov pravac i njegove odlične osobine u opće; ali ćemo opet naglasiti, da je on jedan od naj prvih između svih naj boljih portretista u našoj monarhiji i da je kao slikar dopro do savršenstva zrelog umjetnika, da on prosto bojom stvara pravi pravecati život i da slici udara biljeg svoje individualnosti, te se možemo radovati da svojom umjetnosti pronosi po svijetu ne samo svoju slavu nego i slavu našeg starog Dubrovnika.

Memento.

Srećko Domić. — Spljet.

Jednog mutnog dana — kasnoj u jeseni —
gledah gdje se s ruže rune bl'jede hvoje,
po prašini gdje ih vije dah ledeni,
te srdašce pitah, nujno srce moje:

»Oj nemirno srce, što si drhtat stalo?
Čemu li si strune žalobne navilo?
Čemu si se danas opet uzjecalo,
teški ritam tuge kucat udarilo?
Zar ti žao cv'jeća što no je ocvalo?
Il' ti se je b'jednom možda ražalilo
što majčice nemaš, sestrice ni ljube
te mi pogled vlažiš i uzda' i te dube?»

Zajecalo granje, lisje zašuštjelo,
turobno i plačno šumorit je stalo,
leden mlaz mi stres'o dušu, biće c'jelo,
a srce je bolno, tihano uzda'lo:

»Gledam kako cv'jeće mirisavo gine,
gledam kako lišće na zemljicu pada...
I mladost će moja tako da umine,
ostati ću pusto, bez željâ i nadâ...
Čim proljeće mlado opeta zasine
novo lišće, cv'jeće proklijat će tada,
al, kad moja mladost — proljet moja — mine
s njome ljubav, sreća u nepovrat gine!...

Na vedi mi na to krupna suza sinu
i od tad mi tuga zjene v'jek zalije
kad oblačje sivo sakriva modrinu,
kada lisje žúti, kada cv'jeće mrije...

MIHO PRACAT * * * * *

naj veći dubrovački bogataš i dobrotvor.

(nastavak)

piše A. Vučetić.

Našli smo u Diversā notariae dokaza da je brod Pracatov *San Giovanni Battista* učestvovao pod zapovijedanjem Dživa Vidojeva, poznatog nam kapetana Mihova, u vojni Filipa II. za osvajanje Portugalije. Prijašnji kralj portugalski bješe otišao u Afriku i tu ga nestalo. Filip II. okoristi se pometnjom, koja nastade ispražnjenjem portugalskog prijestolja, te se odluči na osvajanje one kraljevine. Ona tako postade španjolskom pokrajinom, te bješe pod španjolskom vladom od 1580. do 1640. g.

Filip II. upotrebi za ovu vojnu španjolsko brodovlje, kojemu se pridruže i dubrovački brodovi a između ovih i gorenapomenuti Pracatov. Sudjelovanje Pracatova broda u ovoj vojni dokazano je jednom notarskom namirnicom od 20. septembra 1589. g. Ovom namirom Ivan Marka Dulova, Šipanjanin, na ime svoga brata Antuna očituje da je primio od Miha Pracata četiri zlatna škuda i jedan groš na podmirenje onoga što je imao primiti Antun za svoju mornarsku službu na ovom brodu, kad je učestvovao u Filipovoj vojni na Portugaliju.

Rekli smo da su i drugi dubrovački brodovi učestvovali u ovoj vojni. Za jedan brod Miha Aligreta našli smo dokaz o tome u Div. not. pod 23. novembra 1590. g.

Isti brod Miha Pracata, *S. Giov. Battista*, učestvovao je i u vojni protiv Turaka u Navarinu, jer 11. septembra 1593. g. jedan mornar istog broda očituje u div. not. da mu je podmiren dug od Miha Pracata, zato što je rečenom prigodom služio na tom brodu.

Kako se iz svega vidi glavna djelatnost Pracatova bješe se pojavila kasnije, no što tvrdi predaja o ubrusu Karla V., koji je vladao do 1556. god.

Pripovijedali smo na temelju testamenta da je Miho Pracat gradio kuće, primao zlato u zalog i davao novaca u zajam. O tome smo našli novih dokaza u arhivu.

Miho 1589. godine ima bit gradio ili popravljao koju kuću na Lopudu i popravljao i nadograđivao kuću u Gružu na Škaru, jer Marko Lovo iz Budve prvih mjeseca ove godine bješe mu dovezao iz Bojane nekoliko greda, a 4. novembra iste godine obeća notarskom ispravom da će mu dovesti opet iz Bojane u Gruž ili na Lopud, po njegovu izboru, 20 greda sličnih prijašnjima, a svaka da će imati duljinu od četiri koraka a deblinu jednaku onoj prijašnjih greda. Miho pak obeća da će platiti za svaki korak $25\frac{1}{2}$ grošića; dakle ukupno 2040 grošića, što je iznašalo 51 dukat ili 56 škuda i 24 grošića, ili po austrijskoj kovnoj valutaciji dukata: 56 K i 20 para (po 55 nč. dukat).

O primanju zlata u zalog sa strane Pracata imamo ovaj podatak. Vicko Petrov Lagahnović s Lopuda bješe založio raznog radenog zlata, koje je težilo jednu unču i $4\frac{1}{2}$ sadža (*saggio*) pa mu ga poslije prodao po nalogu svoje majke a Pracat prodade Vicku Grassi sve to za 53 škuda na razlog od jednog dukata i 19 grošića na *exagio* (*saggio*?). Ovdje treba napomenuti da se litra dubrovačka dijelila na 12 unača, svaka unča na 6 sadža, a svaki sadž na 24 karata; po mletačkoj mjeri mješte litre bila je marka sa 8 unača, marka je dakle mletačka težila 2 trećine dubrovačke litre, a unča mletačka dijelila se u 4 kvarta, dakle $1\frac{1}{2}$ sadž dubrovački odgovarao je mletačkome kvartu; u kvartu je bilo 36 karata. Za svilu i kolonijalne stvari utezi mletački bili su jednaki dubrovačkim za zlato; dubrovačka dakle unča bila je jednaka mletačkoj, a bila je jednaka i fiorentinskoj i genoveškoj.

Glede duga što su prama Pracatu imali Ivo i Domenik Facenda, iz notarske isprave 1605. godine proizlazi ovo. Miho Pracat izjavljuje da su mu oni dvojica in solidum dužni 1774 škuda po 36 grošića i 20 dukata za nekoliko karata, što je Miho bio platio. Od ovog duga odmah su mu platili 100 škuda glavnice i 20 dukata, a za ostalo se obvezaše da će plaćati po 50 škuda na godinu do podmirenja. Dva su ili tri roka poslije plaćena, dok je još bio živ Miho, jer je to zabilježeno u svoje doba uz ispravu.

Sudeći po Pracatovu testamentu i svim prilošcima do posljednjeg, on je bio sved zdrav, jer je to kazato, kad ih je dao pisati. Bolovao je samo, kad je učinio svoj posljednji usmeni priložak malo dana prije svoje smrti i to je bilo po nekim svjedocima dva ili tri dana a po nekim šest dana.

Znamo da je u testamentu i prilošcima ostavio naj veći dio svog imanja u dobrotvorne i pobožne svrhe; no o tome ćemo kasnije. Sada ćemo samo istaknuti jednu crticu, koja izbija iz njegovog posljednjeg usmenog priloška, biva da s jedne strane ističe bogoljubnost i živ bratski osjećaj Miha Pracata prema svojoj crkvoj bratovštini, a s druge lijep običaj bratstava onog doba da braća pohode brata bolesnika. Miho je jamačno bio upisan kao brat u bratovštinu sv. Roka, jer kad bolovao, naumiše nekoliko braće sv. Roka da ga kao braća pohode. To bjehu petorica, biva: gospar Pero Dživov *Giorgi*, gospar Vito Nikšin *Gozze*, Petar Barov Bonaca, Vicko Lukšić krojač i Šipion Andrijin. Oni ga pohodiše u njegovoj velikoj kući blizu kapele sv. Vida u gradu i razgovarahu se s njim o raznim stvarima, jer jedan od njih kaza poslije smrti pred sucem: „među ostalim razgovorima“, drugi: „među ostalim stvarima, te je s nama govorio“, treći opet: „iza nekoliko razgovora“, Miho tom prigodom iza razgovora ostavi bratstvu sv. Roka 1500 dukata od 3000, što ih je imao u nekog Ruspoli u Rimu, a druge 1500 ostavi popovima Gospe Velike.

U tom zavještaju sastoji njegov posljednji usmeni priložak testamentu.

Iza toga Miho Pracat umrije 20. jula 1607. u istoj kući u gradu i bi sahranjen u vlastitu grobnicu u klasturu Male Braće u Dubrovniku kod voštarnice (*capitolo*).

I žena Vica, kad umrije sahranjena je u istu grobnicu. Dokaz da su Miho i Vica tu ukopani (a ne na Lopudu), sadržan je u ovom pismu upravljenu meni kao uredniku „Srda“:

Veleučeni Gospodine!

Lani sam Vam negdje svršetkom godine saopćio, što je bilo objelodanjeno u 1. broju „Srda“ t. g. to jest, da je blizu tristota obljetnica smrti Miha Pracata, naj većega dobrotvora Dubrovnika, koji umrije 20. jula g. 1607. a bi sahranjen u

vlastitoj grobnici ovdje u našem gradu u Klaustru Male braće. U brojevima 2. 3. 5. 6. istoga lista i godine, objelodanio sam u originalu i u prijevodu oporuku — testamenat — toga naj imućnijega dubrovčanina, koji mal ne sve svoje ogromno imanje ostavi u dobrotvorne svrhe svojoj otadžbini. Tome suopštenju bila je namjera, neka se Dubrovnik, saznavši za taj god smrti Miha Pracata, pristojnim pomenom oduži, zaslugama ovog naj većeg dobrotvora naše stare otadžbine. Vi, gosp. Uredniče, tumačeći pietet dubrovačkih građana prama ovom Velikanu, latiste se pera da nam iznesete crte iz njegova života, o kojemu je dosad malo bilo poznato i tim ste naišli na svačije odobravanje.

Pronio se glas, otkada se ove godine počelo govoriti o Mihu Pracatu, da nije umro u Dubrovniku i stoga da nije sahranjen u Klaustru (križniku) Male braće; a to su mnogi i povjerovali. Da bi sada svakome bilo jasno, što se pisalo u broju 1. „Srđa“, iznosim ove neoborive podatke:

Preda mnogom su 3 knjige, gdje su Malobraćani bilježili svaki ukop u svojoj crkvi i Klaustru. U jednoj od tih knjiga, te se zove: Knjiga godova, — *Liber anniversariorum* — pod slovom M stoji: „*Michieglie Prazatti passo da questa alla miglior vita alli 20 di Luglio e fu sepolto in sua sepoltura nel Chiostro apresso il Capitolo, obiit anno 1607.*“ Ovo znači: Miho Pracat preseli se s ovog u bolji život 20. jula i sahranjen je u svoju grobnicu u klaustru (križniku) kod voštarnice (kapitula). Umrije 1607.

Miho Pracat nije imao poroda, tako vremenom i njegova grobnica u klaustru Male braće postade bratinska; možda ju je brastvo (dućandžija) prisvojilo u nestašici svojih raka, kako što se opaža na više mjesta u klaustru, i možda sa nekim pravom, jer je ta grobnica bila nekadašnjeg člana ovog bratstva i onda se tako moglo (!?)

Zato nahodim u drugoj knjizi, da se u grobnicu Miha Pracata i drugi sahranjivao kao na primjer: „*3 Agosto 1793. Mori Maria moglie di Matko Kusia e il seg. giorno fu sepolta nella sepoltura di Prazatti adesso di Bottegari.*“ To znači: 3. avgusta 1793. umrije Marija žena Matka Kusije i dan iza ovoga je sahranjena u grobnicu Pracatovu, sada dućandžijsku.

A još na drugom mjestu : „23 Giugno 1795 Mori Paolo Zarko da Trnova, e il giorno seg. fu sepolito in Chioistro nella sepoltura Prazatti.“ To znači: 23. juna 1795. Umrije Pavao Žarko iz Trnove, a dan iza ovoga sahranjen je u klastru u grobnicu Pracatovu.

Vica, zaslužna žena Pracatova, sahranjena je jamačno u istoj grobnici, jer je u istoj knjizi zabilježeno V(iz)za di qm Sigr Mic ieglie Prazati, passo da questa alla miglior vita ali 24 (!) di febraro. To znači : Vica pokojnog gospodina Miha Pracata preseli se s ovoga na bolji život 24. (!) februara. — O Andrijani, koju je Vica bila počerila nijesam našao nikakva podatka.

Ja držim da sam ovim osvjedočio one te su inače mislili i tvrdili o grobu istoga ; * a moguće da ću Vam se u brzo javiti i sa nekim drugim radom ove vrste, kojim ću se još nešto u boljem svijetlu pokazati.

Da ste mi zdravo i veselo.

Vaš štovatelj

O. Aug. Pavlič.

* O. A. Pavlič pokazao nam je prvu knjigu i pročitali smo gore navedene bilješke o Mihi i o Vici, te su navodi iz nje u ovom pismu posve tačni. Što se tiče Vice, papir je gdje je napisano ime *Vizza*, progrizen tako, da se vidi prvi potez velikog *V*. dio poteza prvog *z* i posljednji slog *za*. Ime *Vizza* stavljen je među imenima, koja imaju početno slovo *V*, te nema sumnje da je ovo progrizeno ime *Vizza*. Ovom prigodom budi srdačna hvala O. A. Pavliču, koji je u istinu prvi sjetio građanstvo o tristotoj obljetnici Pracatovoj, pokazao mu grob i priopćio testamenat i prijevod. Ovom svojom ljubaznošću učinio nam je veliku uslugu i pobudio patriotske osjećaje. Blagodarimo mu. Ur.

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE.

Књижевност и Умјетност. -Knjiž. i Umjet.

Stota obljetnica konačnog pada dubrovačke republike. Godine 1908. dne 31. januara vrši se stota obljetnica konačnog pada dubrovačke republike.

Maja mjeseca 1806. Francezi bjehu zapremili Dubrovnik. Oni dopustiše da još živi republika pod pandžama Napoleonovog orla, te se dubrovačka vijeća sastajahu i na dalje sa svojim knezom i tako za mjesec februar 1808. bješe izabrat novi knez *Sabo Giorgi*. Ali franceski zapovjednik Marmont, ne mogavši, kako pripovijeda Dum Ivan Stojanović, ispod vode navesti senatore da se odreku vladanja, naredi da se sakupi senat dne 31. januara 1808. dade taj dan opkoliti kneževski dvor franceskim vojnicima a topove iz tvrđava naperiti put grada.

Kad se vijećnici sakupiše u senat, dodoše franceski oficiri sa nekoliko Dubrovčana pučke stranke, te pročitаше Marmontov dekret izjavom u ime cara Napoleona, da ne postoji više republika, to jest da je ukinuta. Napoleon pismom od 18. februara iste godine, upravljanim Marmontu, odobri taj postupak a svojom notom od 3. juna i. g. obavijesti evropske velevladi da je ukinuo dubrovačku republiku. Tako u Dubrovniku zavlada neograničeno franceska vlada.

U pomen ovog zloknobnog događaja, koji je 31. januara 1808. ugasio za vijeke slavni tisućljetni život slobodnog

Dubrovnika, izaći će 31. januara osobit broj „Srđa“, koji se stavlja na raspolaganje svim književnicima Srbima i Hrvatima da svojim i ako malim prilogom sudjeluju u ovom pomenu, koji će po njima postati narodnim.

Zato uredništvo „Srđa“ pozivlje sve književnike Srbe i Hrvate, da mu do konca ove 1907. godine za isti broj pošalju svoj prilog, koji će biti primljen zahvalnošću.

Okrom toga mole se svi rodoljubi, ako znadu za koju dosad općinstvu nepoznatu historičku uspomenu ili crticu iz onog doba odnosno prijašnje dubrovačke otadžbine, da nam je u istu svrhu priopće.

Mole se svi listovi srpski i hrvatski da preštampaju ovu vijest.

3. *Obljetnica smrti A. Fabrisa*. Jučer 14. oktobra navršila se 3. obljetnica surti pok. Antonija Fabrisa, prvoga urednika „Srđa“.

— *Srpski novinari u Dubrovniku*. Srpski novinari slaveći 25.-godišnjicu „Srpskog Novinarskog Udruženja“ u Biogradu riješišе se da proputuju kroz zemlje, gdje žive Srbi, i tako iza Sarajeva i Mostara posjetiše i Dubrovnik. Stigoše u Gruž u 10^{1/2} sahata u srijedu 25. septembra, gdje ih dočeka odbor Dubrovčana. Između članova Udruženja bijahu gg. Stevan Ćurčić njegov predsjednik i upravnik „Beog. Novina“, Branislav Đ. Nušić, podpredsjednik i srpski dramatičar, Milan J.

Mičić, također podpresjednik udruženja i glavni urednik „Večernjih novosti“, Dušan Mil. Šijački, član upravnog odbora udruženja i glavni saradnik „Beogradskih novina“, Pera A. Deordević, novinar i upravnik beogradske Slovenske Banke, Jevtimir D. Popović, glavni kontrolor kr. srb. željeznica i glavar stanice, Pera S. Taletov novinar i književnik, Pera Todorović, novinar i književnik, Milan P. Đorđević, saradnik „Samouprave“, P. Kara-Radovanović, Sveta Milićević, Obrad J. Boljanić, Mika S. Tošić, Miloje Ž. Jovanović, Petar Simonović, vlasnik i urednik „Mačedonije“, Mika Kovačić, Bog. A. Pelivanović, Naum Dimitrijević i nekoliko gospođa s njima i još drugih novinara.

U četvrtak u jutro razgledaše u društvu Dubrovčana grad. Tu im Dubrovčani, a između njih naj više gosp. V. Adamović, pripovijedahu starinske znamenitosti. Po podne posjetiše Lokrum. U 7 i po u večer na Brsaljama uz rasvjetu i paljenje raketa odsvirala je Srpska Gradanska Muzika program u počast gosti. I kafedzija g. Perić svojski se zauze da večer bude lijepa na Brsaljama; grad i Pile bili su rasvijetljeni velikim električnim svjetiljkama. Zabava je bila izvanredna, jer oio grad dode na Brsalje. U devet sahatata bio je svečani banket od 90 osoba u Hotel Imperialu. Između Dubrovčana bili su između ostalih Kr. Dominović urednik „Dubrovnika“, prof. A. Vučetić, urednik „Srda“, Nikola L. Brkić, urednik „Srpske Zore“, Dr. Ivo DeGiulli Urednik „Crvene Hrvatske“, M. Šarić, predsjednik Srpske Zore i podpresjednik srpske stranke u Dalmaciji, G. I. plemić Natali, g. B. pl. Gradi, V. Adamović, prof. M. Radulović, Dr. St. Knežević član odbora Srpske Zore, pop Barbić, prav. paroh

i mnogi drugi Dubrovčani. Preko banketa svirala je ista muzika pod upravom uč. Čižeka i palo je više zdravica s jedne i s druge strane.

U petak u jutro posjetila su se domaća srpska društva a po podne pođoše Srbi na grob A. Fabrisa i D. I. Stojanovića, te g. Nušić u ime udruženja položi im vijenac sa srpskim trakama. Zatim posjetiše Rijeku, vrt braće Papi i liječilište Termoterapiju.

I u večer u 7½ određenjem općine rasvijetljen je grad i Hrvatska Općinska Glazba svirala je u počast Udruženju pred Općinskom Kafanom, gdje se bilo okupilo sve što je boljega u Dubrovniku. Zatim se sastadoše mnogi Srbi građani pri sofri u Hotelu s članovima udruženja, gdje je bilo novih zdravica, a udarali su tamburaši pod upravom g. Čižeka.

U subotu u jutro odputovaše g. Novinari put Crnegore i rastadoše, se u Gružu na parobrodu, s Dubrovčanima.

Kad gg. novinari prolazahu u subotu kroz Gruž na povratku iz Crne Gore, Dubrovčani ih dočekaše da im zažele dobar put i pokloniše njihovim gospodama po kitu cvijeća, kličući svima „dovidenja“.

— *Матица Српска* у Новом Саду ових је дана издала врло знатно дјело умне и неуморне списатељице о народним радовима Српкиња и Хрватица, сараднице „Срба“, госпође **Јелице Беловић-Берназиковске** под насловом:

Српски Народни Вез и текстилна орнаментика са 14 оригиналних слика. Ова је књига оригинална монографија на основу историјских докумената, а награђена је из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије Цијена књижи 2 К (254 стран.). Садржај: Предговор. 1. О орнаментичи уопће, а на-

посе о словенској. 2. Српски декоративни стил. 3. Српске везилачке технике. 4. Класификација српских везова. 5. Наша народна колористика. 6. О народном бојењу. 7. Народна гаџања о везу и ткању. 8. Симболистика у српској орнаментици текстила. 9. Ријеч на крају. 10. Литература (То су 17 монографија саме списатељице).

Препоручамо набаву књиге Српкињама и Хрватицама а надасве учитељицама. О књизи ћемо још проговорити.

— *Slikar Vlaho Bukovac* који је са češke akademije umjetnosti u Pragu proveo praznike u Cavtatu i Dubrovniku, otišao је почетком овог мјесеца опет у Prag.

Наука. - Наука.

Filozofija.

Mudre izreke. Nade izobraženijeh ljudi stalne su, kaono ti one te su usidrene u luci razuma. Plutark.

Ufanja su sni budnijeh ljudi.

Platon.

Ufanje је миродија која нај bolje uzdržava srce mlado. D'Azeglio.

Liječništvo.

— *O hipnozi.* Cramer се је изјавио да се свакојаке патње, наиме оне које су сугестији приступачне, могу liječiti hipnozom, као n. pr. bolesna stanja uslijed hysterije, nervoznost itd. Ali kod organskih bolesti i kod bolesti endogenske naravi (psihoze) ne помаже нити мало. А управ код оних ljudi, код којих су мождани већ мало anormalne i које су predisponirane на душевне болести (Geisteskrankheit), од особите је pogibli hipnoza. Opazilo се је pako да је код таквих ljudi hipnotizovanje било uzrokom да је bolest nadošla, što bi се можда било sto-

prvo dosta kasnije razvila. Također је opasna hipnoza iza velikog umora, jer uslijed nje živčani sustav bude još više oslabljen. Opazilo се је također да је iza čestih hipnotičnih eksperimenata nastupila osobita radražljivost i druge promjene karaktera. — Voss је nabrojio indikacije за hipnozu kao: neurastenični sintomi (nespanje), enurezu, masturbaciju, nervoznu pijehnju а osobito alkoholizam. Histerija је pako нај bolji objekat за hipnozu. Pogibli nijesu skoro nikakve, samo ako је hipnoza dobro vođena, а то zahtijeva i vremena i ustrpljivosti liječnika.

E. M.

— *Sanatorij за biline.* U blizini Pariza podigli су један sanatorij за sve moguće biline što се по sobama држе. Taj је sanatorij određen за оне biline, које upotrebljavaju за разне svečanosti по sobama i које uslijed prenosа i djelovanja električnog svijetla mnogo pretrpe. Liječenje тих bolesnih biljaka је sasvim jednostavno; biline се prenesu у особите sobe са stalnom toplinom i буду izložene samo nekoliko sati svjetlosti i ту ostaju duže или краће vrijeme sve prama stupnju svoje bolesti.

E. M.

Histor. nauke.

Sveta Gora u prošlosti i sadašnjosti. D. Anastasijevića. (Isp. br. 15 „S“; kraj).

U trećoj periodi (od 1500. do 1900.) samo opštežiće pod uticajem svoježića počelo је gubiti bitna obilježja, te prijašnja *apsolutna vlast igumana* promijeni се у *ustavnu ograničenu epitropima* (blagajnicima) i *saborom*. Ovaj је pokret počeo при koncu 3. periode, ali то је porodilo unutrašnjih borbi, jer су mu се opirali igumani. Pokret је ipak pobjedio у svim grčkim nastirima на Atonu tako да је igumanska čast opala на počasnu titulu.

Osim toga nije se u ovoj periodi sačuvala oštra zabrana u opštežicu da kaluđeri ne smiju imati *svoju (pokretnu) imovinu*, primati poklone itd. I tako opštežice zadržalo je samo zajednički objed i zajedničku bogomolju.

U ovoj 3. periodu izmijenila se manastirska uredba i mjesna općinska uprava zbog materijalnih teškoća Sv. Gore.

I u protinju vlasti dogodila se promjena u 3. periodu. U 2. se periodu održala njegova vlast protiv starješina u Kareji. Onda su one mogle životariti, jer dobivahu pomoć od manastira i monasi ćelija zarađivahu svojim rukama. Ali u 3. periodu prote su im nametale velike namete radi oduženja općinskog duga. Stoga protine ćelije malne sasvim opustješe ili se u njima otvarahu trgovine i tako protina vlast postane pukom titulom, te protat propade između 1590. i 1600.

Od tada upravljaše protatom i Sv. Gorom *samo sabor* manastirskih starješina. Ali su njihova zasijedanja moralno trajati kratko vrijeme, jer su se starješine povraćale u svoj manastir, kad baš naj više trebaše *stalne* uprave na Atonu. Stoga Svetogorci zatražiše od patrijarhe da im ustanovi tu stalnu upravu.

Tako patrijarha Gavrilo IV. donese 1783. g. *nov svetogorski ustav*. Ovim su ustavom manastiri podijeljeni u 5 grupa po 4 njih. Svaka grupa šalje u Kareju po 4 monaha, po jednoga iz svakog manastira za godinu dana. To je t. z. *nastojništvo* (epistasija). Sporoze između manastira riješavaju u 1. redu epistati, nastojnici, u 2. redu sabor, u posljednjem patrijaršija. Nastojnici vode i druge posle. Ali se zbog borbe i zloupotreba osjeti nužda

novog ustava. Sami ga Svetogorci saštaviše 1810. g. odobrenjem solunskoga paše. Pored nastojnika stvoreno je jedno novo upravno tijelo od 20 *predstavnika* (antiprosopa) od 20 manastira na godinu dana. Predstavnici ostaju stalno u Kareji, čine *opštinu* (κοινότης) i riješavaju o općinskim stvarima. Ovaj ustav većinom vrijedi i danas. Sabor postoji i danas kao izvanredna skupština. Ali pri jednom razdoru 1860-1. god. Solunski se paša umiješa, ukinu epistasiju i postavi *triumvirat* (trijandrija) s općim poslima iz starješina triju manastira o kojim bješe naj više u vezi.

U ovoj periodu pako jača patrijarhov uticaj; a to je bilo prirodno; iza propasti krunisanih zaštitnika svetogorci nijesu imali u pravoslavlju nikoga do patrijarhe, te su se sami njemu obraćali ili trpjeli njegov autoritet. Ali unutrašnja uprava pojedinih manastira ostala je oblast slobodna od njega.

Kad je ukinut protat (1590-1600) neku je vlast stekao jerisovski episkop za rukopolaganje i predsjedanje sjednica. Ali u 2. polu XVIII. v. to propade, jer je od tada bilo sved na Atonu ili patrijarha zbačenih ili arhijereja prognatih, koji su te posle obavljali. I u 3. periodu Sv. Gora zadržava međunarodni karakter u pravoslavlju. Od negričkih narodnosti u XVI. v. napreduju samo Srbi. Poslije propasti srpske samostalnosti odoše tamo mnogi srpski monasi. Tad su Srbi bili u većini i češće je i prota svetogorski bio Srbin. Ali u XVIII. v., naj nesretnijemu za Atonsku goru, sa mnogim drugim manastirima opustje i većina srpskih. Na kraju XVIII. v. kao da Srbi prevladivahu još samo u sv. Pavlu i u Hilandararu. Kad tada

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

poče da se javlja u Srbiji ustanak, Srbi moradoše bježati i odatle. Opet se nastaniše Grci u manastirima, koje oni u XIV. i XV. v. bjehu ustupili Srbima, a Hilandar ostade Bugarima, kojih je uvijek bilo u njemu i postade nčesnikom bugarske književnosti i politike. To je tako bilo do svrhe XIX. v. Ali porad teških dugova i unutrašnjih zapleta Hilendar se obrati kralju Milanu za pomoć, te kralj Aleksandar s episkopom Dimitrijem, kasnije mitropolitom, dođe u Hilendarsku lavru 1896. g. Tada je srpskim novcem plaćen ogromni dug manastirski i određena godišnja pomoć, a Srbiji je ustupljena zaštita i nekoliko mjesta u upravi (saboru).

Od druge polovice XVIII. v. šire se Rumunji, i Bugari, a naj više Rusi. Oni osnovaše više *skita*, to jest manastira, koji nijesu samostalni, nego pripadaju pravno nekom manastiru a imadu svoju upravu. Tako Rusi dobiše manastir Rušku ili sv. Pantalejmona, u kojemu ima oko dvije hiljade monaha.

I u trećoj periodu bilo je vjerskih potresa. U prvoj polovini XV. v. pristankom Atonskih manastira i višeg grčkog svećenstva i sporazumom s Rimom car grčki Jovan sklopi 1439. g. u florentinskom saboru *florentinsku uniju*, koja je poslije, prije 1453., odbačena u Carigradu i na Atonu zbog zbog protesta nižeg kaluderstva i naroda.

Svršetkom XVIII. i početkom XIX. v. mučile su Svetogorce dvije uporne teološke prepirke, jedna da li se u nedjelju mogu pominjati mrtvi, druga da li je dužnost često pričesćivanje. Ma i da je carigradska patrijaršija već 1772. g. riješila ova pitanja tako da je izjavila, da je dopušten pomen mrtvih

u nedjelju, a da crkva ne određuje vrijeme, kad će se i koliko puta ko pričestivati, ove su prepirke trajale do u XIX. v.

U XVIII. i u početku XIX. v. odjekne i na Atonu zapadnoevropska kultura i godine 1743. otvori se na brdu blizu Batopeda monaška *akademija*. U njoj je n. pr. nekoliko doba učio znameniti grčki pisac Jevgenije Bulgariš. Ali kad on pođe, škola poče opadati i akademija se sasvim zatvori, kada se nje učitelji umiješase u napomenute prepirke. Od nje nema sada nego ruševina.

O turskoj kontrolnoj upravi vidjeli smo da je Aton bio u upravnoj sferi bostandžibaše, pa poslije poče sjedati na Atonu naročiti carski činovnik. Koncem 3. periode Aton je pretvoren u zaseban kaimakamluk zavisan od Solunskog vilajeta. Kajmakan sjedi u Koreji a Aton je zasebna carinska oblast pod Solunom, te i carinski činovnik sjedi u Kareji i od tada Aton plaća Turskoj raznih danaka do 750 turskih lira.

Sad Atonska gora preživljuje i četvrtu periodu. *Danas je već nestalo starog međunarodnog karaktera njenog u granicama pravoslavne vjere, a zamijenila ga je jaka međysobna borba narodnosti.* Uzrok su toj borbi ekspanzivnost Rusa i zaoštrenje istočnog pitanja, o čemu da se pripovijeda nije više historički nego politički posao.

A. V.

Kulturne vijesti. - Културне вијести.

— *Uspjeh grofa Zeppelina s balonom.* U kratko vrijeme svijet začuđen gleda da je pošlo za rukom na više strana napraviti balone, kojim se može upravljati. „Srd“ je izvjestio skoro o fran-

cuskom balonu „Patrie“ i napemenuo upravljivi vojnički balon majora Grossa u Njemačkoj; sad se napokon vazdušni balon Parsevalov izvrsno podnio. Ali između svih odvaja balon grofa Zeppelina, koji je 1900, 1905. i 1906. učinio nekoliko opita. On odvaja između ostalih stoga što je vas od krutog aluminijsa a ostali su od svile, te ovi propuštaju gas a on ne. Dug je 128 m. On je 23. septembra o. g. učinio opit putovanja, koji je trajao četiri časa (ure) a napunjen je bio sa 10 hiljada *cbm* gasa. Kretao se sved u popriječnoj visini od 200 do 300 m i slušao je sved tačno kormilo. Uputio se iz Friedrichshafena na Kostanačkom jezeru, gdje mu je stanica prama Überlingen, Rodolfzella, Unterseea uz južnu švajcarsku obalu jezera do Vorarlberške obale i posjeti Brengenz, Lindau i Friedrichshafen. Čini 12 m na sekundi, to jest po prilici 1 km na minuti. Nosi dvije gondule ili lade. Za ovo njegovo uspješno putovanje grofu su Zeppelinu stigle brzozjavne čestitke iz svih strana svijeta. Između ovih bješe čestitka plovioca po vazduhu, nadvojvode Josipa Ferdinanda i čestitka vojničkog kapetana Taschera u ime austrijskih oficira plovilaca. Dne 27. septembra država njemačka primila je kao svoje vlasništvo njegovu balonsku stanicu u Friedrichshafenu na Kostanačkom jezeru i dotična isprava bila je na svečan način potpisana u ime vlade od višeg tajnog vladinog savjetnika Lewalda. Stanica je ipak ostavljena na neograničeno vrijeme grofu Zeppelinu da se njom

služi a poviše zgrade podignuta je državna službena zastava. Zeppelinovo je preduzeće dakle državom zajamčeno.

Iza toga je grof Zeppelin opet 30. septembra putovao svojim balonom i to dulje vremena nego prvi put, jer je ostao u vazduhu cijelih sedam časa.

СОКОЛСТВО.

Уредништво „Српскога Сокола“ у Карловцима јавља свој браћи српским соколовима и свима пријатељима Српскога Соколства, да ће лист „Српски Соко“ почети наскоро своју другу годину изилажења. Сада су уклоњене све сметње, те је улешено све што је потребно, да лист наново излази. „Српски Соко“ изилазиће нај мање на једном табаку у размацима од три недеље тако, да ће до Видовдана 1908. год., када ће се завршити друга година изилажења, изићи 12 бројева, Претплата му је три круне годишње и прима се само за цијелу годину. Умољавају се чланови српских соколских, гимнастичких и витешких друштава, и сви пријатељи Српскога Соколства, да се што многобројније претплате на овај једини српски соколски лист, који је при том ванредно јевтин, да га и нај сиромашнији може држати. Исто се тако умољавају сва срп. сокол. друштва, да редовно шаљу извјештаје о свима својим важнијим радовима, како би овај лист што боље морао вршити своју задаћу: да служи интересима Српскога Соколства. Претплата, рукописи и све друго што се тиче листа, шаље се на адресу: Никола Максимовић, Карловци (Срем).

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

22.

Из Дубровника 8. јула 1537. Кнез и властела Дубровачка пишу Пери бегу Санџаку Херцеговачкому, да му шаљу властелина Јерка Басељевића, да му се поклони с цвјетом љубави, у Гацко, гдје се бег налази.

С двора : Кисѡкѡ славѡмѡ и вазмѡжитѡмѡ и сваке часне хваале и храбрѡсти вѡгѡмѡ дарѡванѡмѡ и племенствѡ нарѡчитѡмѡ господинѡ господинѡ Пери бегѡ славѡмѡ и поѡтченѡмѡ Санѡчакѡ бегѡ и гѡсподарѡ земље Херцеговине.

Кисѡко славѡмѡ и вазмѡжитѡмѡ и сваке часне хваале храбрѡсти вѡгѡмѡ дарѡванѡмѡ и племенствѡ нарѡчитѡмѡ гдѡнѡ, гдѡнѡ Пери бегѡ славѡмѡ и поѡтченѡмѡ санѡчакѡ бегѡ и гдѡнѡ земље Херцеговине. Ѣд Бога милѡствѡ, живѡтѡ и здравие да ви примени славѡ гѡспѡцтво, а ѡд насѡ кнеза и властелаа Дѡбровачачиѡхѡ ѡбѡмилиѡ поѡклонение и припѡрѡчение. — Я потѡмѡ вѡдѡдѡнѡ зачѡди дошастие славѡнога гѡспѡцтва ви на Гацко, а близѡ насѡ, тадан виеѡмѡ ѡдѡчили послати до гѡспѡцтва ви са цвѡетѡмѡ ѡд ѡбѡбави, конѡ ви виѡ ѡд потрѡнке гѡспѡцтва ви и за здравие и за топлинѡ. Я сада вѡдѡдѡнѡ разѡмнели гѡспѡцтва тѡне да се не подвигнѡло ѡд Гацка, и да не пошло ка Мѡстаарѡ, тоган раади речениѡ цвѡетѡ ѡд ѡбѡбави, кѡнѡ смо виѡли нарекли гѡспѡцтва ви ниѡсмо га хѡтелиѡ ѡстаавити, негѡли да вѡде дѡнѡ приѡдѡ честити ѡбразѡ гѡспѡцтва ви. Тоган раади саада пошѡлемѡ властелина нашега именовѡ Јерка Басељевића, по конѡмѡ послаамо речениѡ цвѡетѡ ѡд ѡбѡбави молеѡнѡ ви гѡспѡцтва да вѡде приѡмити за ѡ-

свакѣ и за призаанѣ. И нека ви еѣ славноиѣ госпоцтѣ нашѣх
потриекѣ припорѣченѣ, како се и ѣздамо и несмо становити ѣ
свакѣ нашѣ потриекѣ и за свакии нашѣ посаѣ любимѣ да ви
ће госпоцтѣм похватити; а намѣ инѣ не остане него ли Бога
молити за добарѣ живѣтѣ и добрѣ здравнѣ славнога и че-
ститѣм гвспоцтѣм ви конѣга гвспоцтѣм ви гвсподѣ Богѣ ѣмно-
жи ѣ дѣго а ѣ добро ѣ милости присвѣтлога и привнѣвокога
царѣтѣм сваки часкѣ на величинѣ. — Писанѣ ѣ Дѣбровникѣ
мѣсеца люблина днѣви · ѣ · летѣм христовѣм · а · клас ·

Кнезѣ и властѣм Дѣбровачкии.

Ово је писмо остало непослато Пири Бегу и бијаше још
запечаћено, кад је дошло до мојих рука г. 1898. Печат је Дубро-
вачке републике, има 40¹/₂ мм промјера. У пољу су три куле,
средња је нај виша и нај шира; испод ње су врата а повише
врата је св. Влахо пред средњом кулом до круништа на лијевоме
крају поља слово *S* (sanctus) а на десномѣ *B* (Blasius). На
около је натпис: † SIGILLVM COMVNIS RAGHVSI.

23.

Из Дубровника 7. децембра 1648. Кнез и властѣла се пре-
поручују Мехмет паши везиру од Босне и сердару војске у Акхи-
сару. (Непослата Мехмет паши).

С двора:

Присвѣтломѣ и Прѣзварномѣ и сваком вѣдности и
хравѣнством Богом надареномѣ господарѣм и господинѣм Мехмет
Паши везирѣм ѣд Босне и сердарѣм ѣд воинске славне ѣ Акхисар.
ѣ Акхисар.

Присвѣтломѣ и Прѣзварномѣ и сваком вѣдности и
хравѣнством Богом надарени господинѣ и господарѣм везирѣм
Мехмет Паши сердарѣм ѣд славне воинске смерно поклогненнѣ и
в. д. П. кад прими в. П. г. ѣд нас кнеза и властѣла дѣбро-
вачкиих комѣ свакѣ правѣм честитѣм и ѣд царѣм милости
ѣгиспненѣ.

С овнем нашим гдѣбжгливнем листом посламо нашега драгомана пред Пристогле в. п. г. да бѣде ѿд наше стране смирно се поклонити вам и молити вас снижено за наше потребе. Даке сарчано молимо в. п. г. како нашега приатегла и господара да би се смилowo приклонити мѣ благо сѣхо и слышати га ѣ наше потребе нека подпѣние бѣдемо држани молити привисоко славнога господара Бога за в. п. г. да га бѣде ѣзддржати ѣ господскомѣ здравглѣ сдрдржегнем ѿд сваке милости и честитости како достонна наместника славнога и ѣзвишенога царства ѿд кога задовогамо смо ѣтиешени ѣ сваке наше потребе нашѣ с коно мѣ веѣе ѿд четириста годица праведно сдѣжило без никаква помагикання и тако, хоѣемо сдѣжити довровагомо докле сѣнице на небѣ бѣде свнелити ер тако ѣстарана вернос наша проси с коно м вам назикамо свакоѣ честитос ѣ помиловагнѣ славнога и ѣзвишенога царства.

Из Дѣбровника на 7 дочембра 1648.

24.

Дубровчани се туже новоме тефтедару од Восне, да иде ѣа стари јемин, премда није дошао још нови.

С двора : Свнеломѣ и сваке части и часне хвале достонномѣ господинѣ господинѣ Тефтедар ѣфенди саданиемѣ ѿдѣ Босне, алити ниеговѣ наместникѣ.

ѣ Сараево.

Свнеломѣ и сваке части и часне хвале достонномѣ господинѣ Тефтедар ѣфенди ѿдѣ Босне саданиемѣ, алити наместникѣ реченога господина Тефтедар ѣфендиѣ ѿдѣ нас кнеза и властела дѣбровачкиѣх в. д. п.

С овнем нашим листом идемо за рнети вам како ѣвни немин, кѣи ѣ овди пред нашим градом, рече нам, да бивши се тефтедар промннно, а ниеговѣ господарѣ вриме до мар(ч)а изишло, ради часа веома се чѣдимѣ да прие него се стари немин

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Дуго докле, да ние дошио тефтедара нового немин алити
чозник, кои би запт? Счинно сћиед, како не свећнер адет био,
кои немин дише се дозле а в. г. чозника не ви, него зћела
остане без немина, ради часа свели висмо знати цю има бити
или ние с знанис в. г., да се они немин овако с прешн диже,
или е немин ваш с пртс, зато нас лвиза(и)те, кои е сврок за
нашише владание; не дрђго; ако цо можемо на озе стране, мо-
жете се с нас позддати, и Бог ви веселио.

Из Дсбровника на 10 марчиа 1680.

25.

Беуз-бег, санцак Херцеговачки, захваљује Дубровчанима, да
му шаљу калафате.¹

С двора: Да се даде кнезс и властелом дсбровачким с
рвке с Дсбровник.

Из нутра: Оуд нас Беуз Бега санжака хрцеговског свзе-
личномс и високо почтованомс кнезс и властелом Дубровачкомс
поздрав. Я потом нека зна Е. М., како примисмо лист с комс
нам пише-те за к(а)лафате, кад се скопе (sic), да ће те их по-
слати. На то вам захваламо; али, молимо вас, чините их на
брзо послати, да с крине дошад за посао прионс; за то дрђго
к'ка лист слати да не потриве, да их Назор бегс придате,
кад вам лист али човика пошле. Инако не счинити и казда
нам за здраве и за добро здраве иста не пишете, и данте
на знане да се радсемо. И бог вас весели. Ямин.

Arh. Rag.

26.

Сабит-паша из Требиња пише Дубрдвчанима, да је дошао у
Нови владика Црногорски, и да се чувају Црногораца пише о соли.

¹ Калафат је дрводјеља, који гради или начиња и поправља брод.

С двора: Да се преда ова книга с пощене и с госпоцке рѣке кнезъ бегъ и осталнем властелима с

Дѣрвоник.

Из нутра: Пишем та Габит Паша во д Тревина кнезъ бегъ и властелима дѣрвовачкине велесрдно поздрав а по томе примих вашъ приателскъ книгъ и разѣмлех що пишете та глас що се просѣво и ми смо разѣмили да е дошавъ с Нови владика црногорски с Генералом московским и да имадъ некакво сибѣраване дѣшмани велики и ваши и наши; по запознѣди честитого цара за сачѣвати границе во(д) дѣшмана и во д лѣпежа црногорские ми смо метнѣли карабле и страже кѣда е потреба по границама а ка(д) смо разѣмели сада вашъ книгъ спремилисмо и од ваше лѣди и мрткѣ страж да добро гледаю ако ви се спремили и ваши и наши дѣшмани или пѣт нас или пѣт Конавала да нам глас донесѣ и ако Бог да с вожиом помочи сви чемо на них ѣдарити. Я и ви гледанте с Конавле какав начин и метните страже и док вам доче какав глас, ѣпѣт нас авизанте а и ми чемо вас. Я сам вашъ книгъ пролегао и приказаво агама Тревинскомѣ и свакомѣ с Божиом помочи свесрдно мали и велики свак жив не само Тревине него воко нас свак ко се находит дѣшманин на коню ч гоч странѣ крене ѣдриче сзак на н и пролити крв а ма знате ли бегови по границама карабле мечати и мртве страже и сачѣравати се према дѣшманинѣ досте вала харча а празнае рѣка мѣчна бег смво агѣ и сви нефери що се продавало соли с Стоиѣ трцарина от соли да ивоще ниесте подмирили ни дали с неколи ни ести могли сибѣрати како знате и ви ето сѣ тамо ѣтишли Яхмед-ага и Ѣсман-ага да им то дате и вала да им дате на ови тврди зѣман да имад кѣдѣ сѣ чим према дѣшманинѣ станѣти. И та вас молим зато и ѣздам се да чете ви то приателство ѣчинити. И да вас бог подржи с здракли и с госкоц(т)кѣ.

Оп. На почетку на празнини с лијево стране мухура поцрѣнена на огњу, а испод ње потпис турски.

27.

Пријевод (можда из турскога).

Али Мири Миран, господар од Туниза пише Дубровњанима да је задовољан да господин Лоувер буде ондје њихов консуо.

Из нутра : A di 22 maggio 1756. (Дне 22 маја 1756). Lettera all' Ecc.^{ze} V. V. dal Sig.^e Alli Miri Miran di Tunisi. (Писмо Јв. Пр. од Госп. Али Мириа Мирана од Туниза).

Slauni meghiu Gospodom naroda Messina i veliki vsdargiaози од nasljednikaа Jesusovieh, vredni vladaozi од posalaa M? uppa nazarenskoga, nasci veliki Prijategli, pociastieni sadasegni seragliu (tako) Dubrovacke republiche da uam budi dobra svarha i put од spasegnia. Iza posdraua V. E.^{zam} cini nam se snatti, da biусci dosela priateglсka kgnigha V. E.^z u dobri cias, sue smo rasumieli, seto je u gnioi pisano; to ies, da ste imali glas, da consuo Fiamenghi, koga ste bili s vascie strane одredili sa posle i targouine i prigledagnie vascieh gliudi i broda од vascie bandiere¹, koj po morru idu sa targouatti i dobiuati, disge se s oue strane, i da ima otiti sa suoie posle i miesto gnieghovo остати prasno i da ste ciulli од vasciejeh istijeh capetana, da bi bilo dobro, i da sse vidij dostoian sa consulata svijem uiedno na priposit² stauiti Signor³ Louuere; sato ste pisali ouiem vasciem priateglima, da recenoga primimo sa consula, i da mu budemo fauoreuoli⁴ i da chie on bitti sa brode i gliudi vascie i gnihoue posle. Sato biусci oui vase priategl vidj(o), da ie prilieno i na priposit, da ie prilieno i na priposit, da receni Sig. Louuere, consuo, bude occupatti⁵ miesto од onegha officia⁶, kako ie i vascia voglia, i mi smo ga primili; i од sad vnaprieda dieluiuchi priateglski, i kako ie conueniento⁷ budite sicuri⁸, da i po morru i po suhu na suachi nacin s nascie strane bichie mirno i sdrauo. Ako Bog da, kad prighie oua nascia priateglсka kgnigha prid V. E. i budete ie dobro

primili, ne dubitamo⁹, da chiete nastoiat isuarsciti visce punta, koga ste rekli, i da ie mir visce onegha, koi sliedi prau i put.

Scritto al primo del mese di giemasiul ahir 1169, cioe verso il principio d(e)l mese di marzo 1756.

Alli Miri Miran attuale d(e)l
custodito Tunisi

Транскрипција.

(Из нутра пријевод:

Писмо В. Пр. од Господара Али Мири мирана тунишкога.

Славни међу господом народа Месијина и велики уздржаоци од наследника Језусови(j)ех, вредни владаоци од посала мупа (?) назаренскога, наши велики пријатељи, почастјени садашњи се-раљу дубровачке републике, да вам буди добра сврха и пут од спасења. Иза поздрава В. Е(челенцам) чини вам се знати, да бивши дошла пријатељска књига В. Е. у добри час, све смо разумјели, што је у њој писано; то јес(т) да сте имали глас, да консуо фиаменги, кога сте били с ваше стране одредили за после и трговине и пригледање вашијех људи и брода од ваше бандиере,¹ који по мору иду за трговати и добивати, диже се с ове стране, и да има отити за своје после и мјесто његово остати празно, и да сте чули од ваши(j)ех исти(j)ех капетана, да би било добро и да се види достојан за консулата сви(j)ем уједно на припозит² ставити Сињор³ Лувер; зато сте писали ови(j)ем ваши(јем) пријатељима, да реченога примимо за консула и да му будемо фавореволу,⁴ и да ће он бити за броде и људи ваше и њихове после. Зато бивши ови ваш пријатељ види(о), да је прилично и на припозит, да речени Сињор Лувер, консуо, буде окупати⁵ мјесто од овега офици(j)а,⁶ како је и ваша воља, и ми смо га примили; и од сад унаприједа дјелујући

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

при(j)атељски, и како је конвениентно,⁷ будите сикури,³ да и по мору и по суку на сваки начин с наше стране биће мирно и здраво. Ако Бог да, кад приђе ова наша при(j)атељска књига пред В. Е. и будете је добро примили, не дубитамо,⁹ да ћете настојат извршити више пунта, кога сте рекли, и да је мир више онега, који слиједи прави пут,

(пријевод:) Писано на први мјесеца ћемасул-ахр 1169, то јест око почетка марта 1756.

Али Мири миран садашњи штићенога?
Туниза?

¹ заставе; ² zgodно; ³ Господина; ⁴ наклоњени, бити зато; ⁵ заузети, за-премити; ⁶ части, службе; ⁷ пристојно; ⁸ стални; ⁹ двоумити.